

ԱՆԻ Ժ. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարան

Արևելագիտության բաժնի գիտաշխատող

aniavet@matenadaran.am

ORCID ID 0000-0003-3071-8649

ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔԻ ԿՑԱՆՔՆ ՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ¹

Ամփոփում

Հոդվածում ներկայացրել ենք 21-րդ դարի թուրք գրող, թուրքական պոստմոդեռնիզմի վառ ներկայացուցիչ, Գրականության Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Օրհան Փամուքի կյանքի և ստեղծագործությունների մանրամասնությունները:

Հոդվածի առաջին մասում անդրադարձել ենք Օրհան Փամուքի ընտանիքին՝ փորձելով նկարագրել այն միջավայրը, որտեղ ծնվել է Օրհան Փամուքը և ձևավորվել է Օրհան Փամուք-անձի և Օրհան Փամուք-գրողի աշխարհայացքը: Երկրորդ մասում ներկայացրել ենք Օրհան Փամուքի կենսագրականին վերաբերող մանրամասները՝ ուրվագծելով հատկապես նրա գրող դառնալու ուղին: Վերջին՝ երրորդ մասում, ժամանակագրորեն ամբողջացրել ենք Օրհան Փամուքի մինչ օրս գրած և հրատարակած ստեղծագործությունները՝ համառոտ սյուժեն, թեմատիկան, եթե եղել են՝ նաև օտարալեզու թարգմանությունները և արժանացած գրական մրցանակները ընդգծելով գրողի բեղուն ստեղծագործական կյանքը և գործերի տարածվածության քարտեզը:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. Օրհան Փամուք, թուրքական գրականություն, վեպ, թուրքական վեպ, Ջնդեթ բեյն ու նրա որդիները, Լռության տուն, Սպիտակ ամրոց, Սև գիրք, Նոր կյանք, Իմ անունը Կարմիր է, Ձյուն, Անմեղության թանգարան, Գլխումս խառնաշփոթ, Կարմրահեր կինը, Ժամտախտի գիշերները:

Ներածություն

70-ականները կարելի է համարել թուրքական գրականության զարգացման ամենաբեղուն շրջանի սկիզբը: Գրականություն են մուտք

¹ Օրհան Փամուքի կենսագրական որոշ տվյալների անդրադարձ տե՛ս **Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան], Օրհան Փամուքը և իր «Սև գիրքը»,** Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, IV, Երևան, Աստղիկ հրատ., 2006, էջ 166-183:

գործում գրողներ, որոնք շարունակելով ռեալիզմի ավագ սերնդի ներկայացուցիչների ավանդույթները և յուրացնելով համաշխարհային մոդեռնիստական գրականության նվաճումները՝ ժանրային և թեմատիկ առումներով, թուրք գրականությունը թարգմանաբար հանում են համաշխարհային շուկա՝ տիրելով գրականության բարձրակարգ մրցանակներին:

Նրանցից է իր գրական վաստակով՝ թուրք և արտասահմանյան գրական աշխարհներում լայն ճանաչում գտած, Գրականության Նոբելյան մրցանակակիր Օրհան Փամուք գրողը:

Այդուհանդերձ, Օրհան Փամուքը իր ստեղծագործական ուղին սկսել է մի շրջանում, երբ վեպի տարածված ձևը եղել է «գյուղական վեպը», որի կենտրոնում հասարակ մարդու սոցիալ-տնտեսական խնդիրներն ու անարդարություններն էին և ոչ մարդը որպես անհատ: Իսկ վեպում անհատի վրա կենտրոնացումը պարզապես դիտարկվել է սոցիալական իրավիճակները ներկայացնելու միջոց:

Փամուքին հաջողվել է շեղվել այս գրելառձից և վեպ գրելու արվեստը դարձնել էսթետիկական ներառելով պատմությունն ու պոստմոդեռնիստական հնարքները: Այս կերպ հյուսվել են երկեր, որոնք արտացոլել են պատմության երկակի կողմերը, Արևելք-Արևմուտք աշխարհների երկճյուղավորումները, փոխազդեցությունները, հակադրությունները՝ կենտրոնում պատկերելով մշտապես մարդուն որպես անձի, նրա ինքնությանը («ես»-ին) և ինքնաճանաչմանը հասնելու փնտրտուքներով լի ուղիները:

Մեթոդաբանություն

Հոդվածը գրելիս օգտվել ենք Օրհան Փամուքի անձին և ստեղծագործություններին վերաբերող ժամանակի հայերեն և օտարալեզու (թուրքերեն, անգլերեն, ռուսերեն) տպագիր և էլեկտրոնային աղբյուրներից (թերթային, ամսագրային հոդվածներ, հարցազրույցներ ևն), գրողի գրչին պատկանող էսսեներից և ստեղծագործություններից: Պատրաստել ենք մեր աշխատանքը փաստերի, աղբյուրների, նաև ստեղծագործություններում կենսագրական տվյալների զուգադրմամբ, համեմատական մեթոդի կիրառմամբ:

Օրհան Փամուքի ընտանիքը

Օրհան Փամուքը (ինքը Ֆերիդ Օրհան Փամուքը) սերում է հին և հարուստ ընտանիքից, Մանիսային մերձ Գյորդես՝ հունաթուրքական համայնքից²:

Հորական պապը՝ Մուսթաֆա Շևքեթ Փամուքը, եղել է Օսմանյան կայսրության ժամանակաշրջանի ճանաչված քաղաքային ճարտարագետներից, որը Աթաթուրքի և Ինենյուի իշխանության տարիներին կառուցվող երկաթգծերի աշխատանքներում մեծ պարտավորություններ ստանձնելով՝ կարճ ժամանակամիջոցում հարստացել է³:

Հորական տատը՝ Փաքիզե Հանըմը, եղել է չերքեզուհի, որի հայրը ժամանակին՝ ռուս-թուրքական պատերազմի տարիներին (1877-1878 թթ.), տեղափոխվել է Իզմիր, ապա հաստատվել է Ստամբուլում⁴:

Հայրը՝ Գյունդուզ Փամուքը, ղեկավար պաշտոններ է զբաղեցրել Ստամբուլի Ամերիկյան "IBM"⁵, թուրքական "AYGAZ"⁶ և "KOÇ HOLDING"⁷, "PETKİM"⁸ ընկերություններում: Այնուհետև, լինելով Իսմեթ Ինենյուի⁹ մերձավորներից՝ դարձել է նրա ղեկավարած «Ժողովրդական կուսակցության» (թրք.՝ *Halk Partisi*) անդամ¹⁰:

² Борис Дубин, Вступление, Орхан Памук, Черная книга, www.lib.votkinsk.net, 21.01.2006.

³ Орхан Памук, *Другие цвета*, Перевод: Аполлинария Сергеевна Аврутина, Санкт Петербург, Амфора, 2008, стр. 187 (այսուհետ՝ Օրհան Памук, *Другие цвета*, стр.).

⁴ Orhan Pamuk, *Istanbul Memories and the City*, (translated from the Turkish by **Maureen Freely**), Vintage International Vintage Books A Division of Random House, New York, 2006, p. 12 (այսուհետ՝ **Orhan Pamuk**, *Istanbul Memories and the City*, p.).

⁵ IBM -Ներկայումս աշխարհի էլեկտրոնային սարքերի և համակարգչային ծրագրերի խոշոր արտադրողներից և ներմուծողներից է:

⁶ AYGAZ - Թուրքիայի Հանրապետության խոշոր արդյունաբերական ընկերություններից՝ հիմնադրվել է 1961 թ.:

⁷ KOÇ HOLDING - Ֆինանսարդյունաբերական խոշոր կազմակերպություն՝ հիմնադրվել է 1926 թ.:

⁸ PETKİM - Թուրքական քիմիական ընկերություն՝ հիմնադրվել է 1965 թ.:

⁹ Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադիր նախագահ Մուստաֆա Քեմալ Աթաթուրքի օրոք եղել է վարչապետ (1923-1924 թթ., 1925-1937 թթ.) և Արտաքին գործերի նախարար (1922-1924 թթ.): Թուրքիայի Հանրապետության երկրորդ նախագահը (1938-1950 թթ.):

¹⁰ Ալին Օզինյան, *Ով է Օրհան Փամուք. Ընտանիքը, ընկերները, անհաջողությունները*, Առաջին մաս, 30. 12. 2005 թ.,

Մայրը՝ Շեքուրեն, ևս բարձրաշխարհիկ ընտանիքից է, արմատներով Կրետե կղզուց: Մոր կողմի նախապապերից՝ Իբրահիմ փաշան, 1870-ականներին եղել է Կրետեի կառավարիչը: Նրա ընտանիքը 20-րդ դարի սկզբին նույնպես տեղափոխվել է Ստամբուլ¹¹:

Եղբայրը՝ Շեքեթ Փամուքը, մասնագիտական (տնտեսագիտություն) ուսումնառությունն իրականացրել է ԱՄՆ-ում՝ Յելի և Բերքլի հայտնի համալսարաններում, դասախոսել թուրքական և արտասահմանյան համալսարաններում¹²:

Փամուքի ընտանիքը եղել է հանրապետական ընտանիք, բարձրաշխարհիկ արժեքների կրող՝ «օտարի մշակույթով միշտ հետաքրքրված», ինչպես ինքն է բնութագրում՝ «... Ընտանիքիս անդամները լուսավորյալ արևմտականներ են եղել և իրենց առաքելությունը տեսել են «մույթ» ժողովրդի լուսավորման մեջ, քեմալական գաղափարախոսության կրողներ, ... այսինքն՝ Հանրապետության բարձրաստիճան խավին բնորոշ կարգավիճակի տերեր՝ առավելություն, որն, ըստ էության, հեռու չի եղել իրականությունից»¹³:

Օրհան Փամուքի պապի մահը մեծ ընտանիքի կյանքում բեկումնային անդրադարձ է ունեցել, հատկապես Փամուքի մանկության վրա...: Պապի հարստությունը երեխաներն անփութորեն սկսել են ծախսել: Հայրը և հորեղբայրը անխոհեմ ներդրումների, աճուրդների են մասնակցել և կրել նյութական մեծ կորուստներ, թեև չեն սնանկացել, բայց պապի դրամական շահութաբեր մեխանիզմը դադարել է գոյություն ունենալ¹⁴:

Փամուքի մայրը (որի կերպարը, բնավորության այս կամ այն գծերը հաճախ եղել են գրողի վեպերի հերոսուհիների կերտման աղբյուր), իր վրա է վերցրել ընտանիքի հոգսը՝ տղաների դաստիարակությամբ զբաղվելու, նրանց հետ հիմնական ժամանակն անցկացնելու պատասխանատվությունը, որի սիրուց և ուշադրությունից, հաստատված կանոններից կախյալ, մրցակցության մեջ են եղել մշտապես Փամուքն ու եղբայրը:

<http://www.alinozinian.wordpress.com>, 25. 07. 2016 (այսուհետ՝ **Ալին Օզինյան**, *Ուլ է Օրհան Փամուք ...*):

¹¹ **Նույն տեղում**:

¹² **Ալին Օզինյան**, *Ուլ է Օրհան Փամուք*, <http://www.alinozinian.wordpress.com>, 25. 07. 2016:

¹³ **Алексей Золотницкий**, *Орхан Памук: “Я пишу ради красавиц”*, www.naviny.by/rubrics/culture, 12. 10. 2006.

¹⁴ **Ալին Օզինյան**, *Ուլ է Օրհան Փամուք*, <http://www.alinozinian.wordpress.com>, 25. 07. 2016:

Փամուքի հայրը, ի տարբերություն մոր, խիստ չի եղել զավակների հետ, երբեք չի արգելել կամ պատժել որդիներին, թեև համեմատաբար քիչ ժամանակ է անցկացրել նրանց հետ, այնուամենայնիվ, եղել է որդիների զբոսանքների ուղեկից-գրուցակիցը, Փամուքի դեպքում նաև՝ նրա գաղտնի երազանքների հաղորդակիցը¹⁵:

Փամուքին՝ գրքի նկատմամբ սերը, հայրն է սերմանել: Նա զավակների հետ մշտապես քննարկել է մեծ վիպասանների՝ (Կաֆկա, Դոստոևսկի, Տոլստոյ ևն) գրական արժեքները, որոնց միջոցով էլ վաղ տարիքից Փամուքը մտքով «փոխկապակցվել է Եվրոպայի հետ»¹⁶:

Երիտասարդ տարիներին հայրը նույնպես երազել է բանաստեղծ դառնալ, նույնիսկ թուրքերեն է թարգմանել ֆրանսիացի գրող Պոլ Վալերիի ստեղծագործությունները, սակայն ինչ-ինչ պատճառներով հրաժարվել է իր երազանքից¹⁷:

Փամուքի համար «**աշխարհի փոքրիկ պատկեր**» ընկալվող հազարավոր գրքերից բաղկացած հոր գրադարանը եղել է հարազատ վայր՝ **Աշխարհ**, որին նայել է իր անձնական անկյունից՝ Ստամբուլից¹⁸ և արձանագրել՝ «Երբ 22 տարեկան էի, թեև չէի կարդացել հորս գրադարանի բոլոր գրքերը, բայց ծանոթ էի յուրաքանչյուր գրքին՝ լուրջ, թեթև, հեշտ ընթերցվող, դասական, անհետաքրքիր, պարտադիր, հորս համար կարևոր ֆրանսիացի գրողների գրքեր...»¹⁹:

Այս **Աշխարհին** մոտենալու, կամ այս **Աշխարհում** ապրելու, կամ մի **Աշխարհից** մյուսը տեղափոխվելու, կամ նոր **Աշխարհներ** գտնելու, և առհասարակ Փամուքն ինքն իրեն բացահայտելու ճանապարհներից ընտրել է գրքեր կարդալն ու գրելը: Հաջող գրված կես էջը դարձել է նրա երջանկության աղբյուրը, չհաջողվածը՝ տխրության, չշփվելու առիթը: Կյանքի գլխավոր կոչումն էլ, որն իրեն կապել և կապում է կյանքի հետ՝ դարձել է **վեպեր գրելը**²⁰, իսկ կյանքի հիմնական բնութագրիչներն են դարձել՝ հերթական, ընթացքի մեջ գտնվող գիրքը, արդեն ավարտուն գիրքը,

¹⁵ **Orhan Pamuk**, *Istanbul Memories and the City*, p. 16.

¹⁶ *Արվեստագետի արտահայտվելու ազատությունը նաև մեր ազատությունն է*, Ազգ, օրաթերթ, թիվ 16, Հավելված մշակույթ, (թարգմ.՝ **Հակոբ Մուլիկյանի**), 28.10.2006 թ., էջ Ա (այսուհետ՝ *Արվեստագետի արտահայտվելու ազատությունը նաև մեր ազատությունն է*, էջ):

¹⁷ **Орхан Памук**, *Другие цвета*, стр. 187.

¹⁸ *Արվեստագետի արտահայտվելու ազատությունը նաև մեր ազատությունն է*, էջ Ա:

¹⁹ **Орхан Памук**, *Другие цвета*, стр. 209.

²⁰ **Orhan Pamuk**, *Öteki Renkler, Seçme Yazılar ve Bir Hikâye*, İstanbul, İletişim Yay., 1999, ss. 14, 49 (այսուհետ՝ **Orhan Pamuk**, *Öteki Renkler*, s.):

որին հաջորդում է գովազդային ուղևորությունը այն երկիր, որտեղ գիրքը հրատարակվելու է: Կրկին վերադարձ տուն, նոր գրքի սկիզբ և այսպես շարունակ ... միայն թե չմոռանալով՝ շեշտում, որ այս ամենի հետ մեկտեղ. «Կարծում եմ երջանիկ մարդ եմ, այդպես չէ»²¹:

Օրհան Փամուքի անձի մասին

Օրհան Փամուքը ծնվել է 1952 թ. հունիսի 7-ին Ստամբուլում՝ Նիշանթաշը (թրք.՝ *Nişantaşı*) թաղամասում²²:

Մանկությունն անցել է շատ բնակարաններ ունեցող հինգհարկանի տան մեջ, որի շքամուտքին (ինչպես ընդունված է եղել այդ տարիներին) փակցված է եղել ցուցատախտակ՝ «Փամուքների տունը» (թրք.՝ *Pamuk Apartmanı*) վերտառությամբ: Բոլոր այդ բնակարաններում ապրել են նրա հարազատները՝ տատը, հորեղբայրները, հորաքույրները. «Բնակարանները գրեթե նման էին իրար ...: Դռները միշտ բաց էին և ես մի տնից մյուս տունն էի անցնում...»²³:

2008 թ. քաղաքական հետապնդումների պատճառով²⁴ Փամուքը բնակվում է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում՝ Նյու Յորքում²⁵, երբեմն՝ որոշ ժամանակով վերադառնում է Ստամբուլ և որպես մխիթարություն՝ արձագանքում. «Ի տարբերություն Նազըմ Հիքմեթի»²⁶ իմ բախտը բերել է. երբ ցանկանում եմ, կամ երբ աշխատանքը պահանջում է՝ վերադառնում եմ...»²⁷:

²¹ **Փամուկի ուղով**, [Փամուքի հարցազրույցը ռուս լրագրող Գլեբ Շուլպակովի հետ], Երևանի համալսարան, ԵՊՀ պաշտոնաթերթ, ամսաթերթ, հ. 1, մարտ 2007 թ., էջ 8:

²² Ստամբուլի Գալաթա հատվածամասի հյուսիս-արևելյան թաղերից մեկը:

²³ **Orhan Pamuk**, *Istanbul Memories and the City*, pp. 16-17.

²⁴ Տե՛ս հայտարարության և դատավարության մասին **Անի Աւետիսեան [=Անի Ժ. Ավետիսյան]**, *Օրհան Փամուքի «Թուրքիայում 30,000 քուրդ է սպանուել, 1 միլիոն էլ հայ» արտայայտութեան յարուցած փոթորիկը*, Հայկազեան հայագիտական հանդես, հտ. ԼԵ, Պէրոյթ, էջ 803-818:

²⁵ *Pamuk Believed to be in Exile in US*, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/books/2007/feb/14/nobelprize.awardsandprizes>, 14.02.2007.

²⁶ Նազըմ Հիքմեթ Ռան (1902-1963 թթ.)՝ թուրք խոշոր կոմունիստ գրող, դրամատուրգ, թուրքական հեղափոխական (իմա՝ ազգայնական) պոեզիայի հիմնադիր: Նազըմ Հիքմեթի մահից 45 տարի հետո նրան վերադարձվել է Թուրքիայի Հանրապետության քաղաքացիությունը:

²⁷ **Анатолий Стародубец**, *Орхан Памук: Чувство грусти перевозжу в ощущение счастья*, Из досье "Эхо планеты", www.Day.az, 25.12.2009.

Փամուքը իհարկե կապված է իր ծննդավայր Ստամբուլի հետ, տեսնում և զգում է իր պատկանելությունը Ստամբուլին, Ստամբուլի հոսող ջրերին, նստած տեղին, իր տանը, գրվածքներին, գրքերին, գրքերի պատկերած օղին, միջավայրին²⁸։ Ստամբուլը մի «միջավայր» է, որտեղ միահյուսվում են Փամուքի ներկա, անցյալ ու ապագա ժամանակային խաչմերուկները։

Ապրելով հայրենիքում և հայրենիքից դուրս՝ նրան մշտապես ուղեկցում են երկակի զգացողություններն ու ապրումները, և նա հրաշալի մեկնում է այդ երևույթը. «Ազգային ինքնագիտակցությունը հրաշալի երևույթ է. երբ ես հայրենիքում չեմ, ինձ ավելի թուրք եմ զգում, քան Ստամբուլում ապրելիս։ Իսկ երբ տանն եմ, իմ եվրոպական կողմն ավելի ցայտուն է երևում։ Իմ հակառակորդները՝ հատկապես թուրք ազգայնականները, այս հանգամանքը շահագործում են՝ ինձ վրա հարձակումներ գործելիս։ Դա ինձ ավելի է զարմացնում, քանի որ դժվար թե մեկ ուրիշը մեր մշակույթի հետ այնքան խոր շփում ունեցած լինի, որքան ես՝ իմ գրքերում։ Միննույն ժամանակ, անժխտելի փաստ է՝ ես սիրահարված եմ եվրոպական գրականությանն ու ապրելակերպին»²⁹։

Օրհան Փամուքը սովորել է Ստամբուլի ամերիկյան Ռոբերտ քոլեջում³⁰, երեք տարի ուսանել է Ստամբուլի ճարտարագիտական համալսարանում (1970-1973 թթ.), ապա նախասիրությունը փոխել է և 1977 թ. ավարտել Ստամբուլի համալսարանի Ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետը՝ բանակից խուսափելու և համալսարանի դիպլոմ ունենալու համար (նկատում է Օրհան Փամուքը-Ա.Ա.)³¹։

Փամուքը պատանեկության տարիներին երազել է գեղանկարիչ դառնալ, բայց ի վերջո նախընտրել է վիպասանի ճանապարհը և վիպասանից պահանջվող նվիրումով փորձել է իրականություն դարձնել իր ստեղծագործ երևակայությունը։

²⁸ Orhan Pamuk, *Öteki Renkler*, s. 62.

²⁹ Օրհան Փամուկ, «Ես ինձ ավելի արհեստավոր եմ զգում, քան՝ արվեստագետ», «SPEGEL»-ի հարցազրույցը Օրհան Փամուքի հետ, (անգլ. թարգմ. **Դվին Գալստյան**), <http://lit-bridge.com>, 20.07.2016 (այսուհետ՝ *Օրհան Փամուկ, «Ես ինձ ավելի արհեստավոր եմ զգում, քան՝ արվեստագետ»*):

³⁰ Ստամբուլի Ռոբերտ քոլեջը հիմնվել է 1863 թ., Նյու Յորքի ուսումնական հաստատություններից է և ենթարկվել է Ամերիկյան համալսարանի վերահսկողությանը։ Քոլեջն ավարտողները իրավունք են ստացել ընդունվել ԱՄՆ-ի բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ։

³¹ Orhan Pamuk, *Öteki Renkler*, s. 49.

Վիպասանի ճանապարհը հարթելու համար Փամուքից պահանջվել է ուղիղ 8 տարի, վկայելով՝ «Այդ տարիներին զբաղվել եմ ինքնակրթությամբ, ծանոթացել համաշխարհային վեպի արվեստի հետ, ի վերջո սիրել եմ վիպասանությունը և ցանկացել եմ զբաղվել վիպասանությամբ, քանի որ «հավատացել եմ իմ կարողությանը, տաղանդին և ամենակարևորը շնորհին»³²:

Օրհան Փամուքը, 1985-1988 թթ. ապրելով ԱՄՆ-ում, մասնակցել է Այովա համալսարանի «Միջազգային գրողների ծրագրով» (անգլ.՝ *International Writing Program*) հատուկ գրողների համար ԱՄՆ-ի Արտաքին գործերի նախարարության կողմից կազմակերպվող ամենամյա դասընթացին և նրա հավաքականության միջավայրում հնարավորություն ունեցել մոտենալ համաշխարհային գրական կյանքը ներկայացնող շրջանակներին, խորապես ուսումնասիրել, յուրացնել եվրոպական և ամերիկյան դասական արվեստը՝ կրելով այդ արժեքի դրական ազդեցությունը, ինչպես իր անհատականության, այնպես և իր գրական ստեղծագործությունների վրա: Պատահական չէ, որ նա հատուկ ընդգծել է՝ **«Մի դասընթացի գնացի և կյանքս փոխվեց»**³³:

Ընդհանրապես, Օրհան Փամուքն իր կյանքը կազմակերպել ու կազմակերպում է մտավորականի վաստակով՝ համատեղելով հոբբին և աշխատանքը³⁴: Այդ մասին անձամբ է վկայում՝ «Ես սիրում եմ աշխատել: Շատերն ինձ կարող են համարել հավակնոտ մարդ: Միգուցե, նրանք իրավացի են, բայց ինձ դուր է գալիս այն, ինչ ես անում եմ: Ես սիրում եմ նստել սեղանի առաջ, այնպես ինչպես երեխան կլանված, հիացած կզբաղվեր իր խաղալիքներով»³⁵:

³² **Նույն տեղում**, էջ 49-50:

³³ **Nazan Haydari and Mujdat Pakkan**, *Orhan Pamuk's Biography*, www.opamuk.com, 30.06.2005.

³⁴ Օրհան Փամուքը դասախոսություններով հանդես է գալիս տեղի և օտար համալսարաններում: Տարվա մեջ մի շրջան՝ դեռևս 80-ականներից, «Համեմատական գրականության» վերաբերյալ դասախոսություններ է կարդում Կոլումբիայի համալսարանում, իսկ 2008 թ. նույն թեմայի շրջանակում Ստամբուլում՝ գրականագետներ Անդրեաս Հույսսենի և Դավիթ Դամրոշի հետ միասին (**Orhan Pamuk**, *Biography*, www.realitycafe.blogspot.com, 27.08.2005, Օրհան Փամուկ, «Ես ինձ ավելի արհեստավոր եմ զգում, քան՝ արվեստագետ», <http://lit-bridge.com>, 20.07.2016):

³⁵ **Isaac Chotiner**, "I Don't Write My Books to Explain My Country to Others", http://www.slate.com/articles/news_and_politics/interrogation, 21.08.2017.

Անգլիական «Time» օրաթերթի գրական մեկնաբան Ջեյսոն Գուդուինը, անդրադառնալով Փամուքի գրող-կերպարին, նույնպես գնահատել է նրա աշխատասիրությունը. «Նա աշխատասեր է, օրական 11 ժամ գամված է գրասեղանին: Վեպ գրելը տաժանակիր աշխատանք է: Ժամանակագրական մանրամասներ ճշտելու համար հին թերթեր է կարդում: Գրում է ինքնահոս գրիչով, օգտագործում է իր մոր և մեծ մոր թուրքերենը»³⁶:

Փամուքի առաջին քայլերը գրական ասպարեզում միանգամից հաջողություն չեն ունեցել, ինչպես ինքն է հիշատակում՝ «Ես 22 տարեկան էի, երբ գրեցի իմ առաջին վեպը, սակայն այն ինձ ոչինչ չտվեց՝ ո՛չ փող, ո՛չ հոչակ, և կրկին շարունակեցի ապրել մորս հետ փոքրիկ, գրքերով լի սենյակում...»³⁷:

Այդ «անհաջողության» 8 տարիների ընթացքում Փամուքին հաջողվել է գրել «երկու և կես վեպ»³⁸ և միայն 30 տարեկանում կարողացել է հրատարակել դրանցից մեկը՝ դասական ոգով գրված ընտանեկան գրուցավեպը, և ինքն էլ զարմացել. «...Տարօրինակ կերպով այն շատ ընթեցողներ ունեցավ: Առաջին գիրքը վաճառվեց 2000 օրինակով, երկրորդը՝ 6000, երրորդը՝ 16000, իսկ հետո գրքի քանակը ավելացավ՝ սկսվեցին վաճառվել 100000 օրինակով: **Այդ ժամանակ էլ եկավ Արևմուտքի փառքը**»³⁹:

Գրքերի հրատարակումները Փամուքին բերել են հաջողություն և՛ երկրում, և՛ արտասահմանում, օտարերկրյա հրատարակիչները սկսել են հետաքրքրվել նրա գրքերով⁴⁰:

Գաղափարակից, աշխատանքային ընկերների և բարեկամների շարքում Օրհան Փամուքի կենսագրությանը և ստեղծագործական գործունեությանն անդրադարձողները տեսնում են նրա ստեղծագործությունների ընթերցանության տարածմանը նպաստող, նրա երկերի տպագրման մենաշնորհը տնօրինող, աշխարհում հայտնի ամերիկյան «Random House» և գերմանական «Bertelsmann»

³⁶ *Ստամբուլի ճակատագիրն իմ ճակատագիրն է, Խոստովանում է վիպասան Օրհան Փամուքը*, Ազգ, օրաթերթ, 23. 04. 2005 (այսուհետ՝ *Ստամբուլի ճակատագիրն իմ ճակատագիրն է*, Ազգ, 23.04.2005):

³⁷ **Orhan Pamuk**, *Öteki Renkler*, s. 49, s. 127.

³⁸ **Նույն տեղում**, էջ. 49:

³⁹ **Алексей Золотницкий**, *Орхан Памук "Я пишу ради красоты"*, www.naviny.by/rubrics/culture, 12.10.2006.

⁴⁰ *Case of the Mistaken Identities*, **Joan Smith** meets the latest literary talent, Turkey's Orhan Pamuk, *Interviews and Reviews*, Orhan Pamuk Site, <http://www.orhanpamuk.net/popuppage.aspx?id=31&lng=eng>, 07.09.2016.

հրատարակչությունները և վերջինիս հիմնադիր սեփականատեր Ռեյնհարդ Մոհնին⁴¹, ինչպես նաև Փամուքի քաղաքական մտքերի վրա հնարավոր ներգործություն ունեցող, ծագումով հրեա, ամերիկյան լրագրող, Թուրքիայի Հանրապետությունում մարդու իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ հողվածներով հանդես եկող, մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցերով զբաղվող ավագ խորհրդական (անգլ.՝ *Senior Adviser to Human Rights*) Ջերի Լեյբերին⁴²:

Փամուքի՝ բնագրային լեզվով գրքերի հրատարակումն են ապահովում թուրքական «İletişim Yayınları» (*Բլեթիշիմ Յայընլարը*), «Can Yayınları» (*Ջան Յայընլարը*), «Yapı Kredi Yayınları» (*Յափը Զրեդի Յայընլարը*) հրատարակչությունները:

Նրա վեպերի օտարալեզու թարգմանիչներն են. Վիկտորիա Հուբբուկ՝ «Սպիտակ ամրոց» (անգլերեն), Գունեֆի Գան՝ «Սպիտակ ամրոց», «Սև գիրք», «Նոր կյանք» (անգլերեն), Մաուրեն Ֆրիլի՝ «Ստամբուլ. Հիշողություններ և քաղաք», «Սև գիրք», «Ձյուն» (անգլերեն), Ինգրիդ Իրեն՝ «Սև գիրք» (գերմաներեն), Էրդազ Գյոքնար՝ «Իմ անունը Կարմիր է» (անգլերեն), Գերհարդ Մեյեր՝ «Անմեղության թանգարան» (գերմաներեն), Վերա Ֆեռնովա՝ «Սև գիրք» (ռուսերեն), Ապոլինարիա Ավրուտինա՝ «Նոր կյանք» (ռուսերեն), Օլգա Մարոգովա՝ «Ստամբուլ. Հիշողություններ և քաղաք» (ռուսերեն), Խուան Գոյտիսոլո (ֆրանսերեն), Բարբարա Ռոսա՝ «Կարմրահեր կինը» (իտալերեն) և այլն:

Օրհան Փամուքն իր գործերի «հստակեցված» թարգմանություններ համարում է անգլերեն թարգմանությունները, քանի որ անձամբ **«մեկ առ մեկ է նայել թարգմանչի հետ»**⁴³:

Օրհան Փամուքի ստեղծագործությունները և գրական մրցանակները

Օրհան Փամուքը 1974 թ., 22 տարեկանում, դեռևս համալսարանական տարիներին, լույս է ընծայել իր առաջին գրական ստեղծագործությունը՝ **«Մթություն և լույս»** (թրք.՝ *Karanlık ve Işık*) նովելը (նորավեպը), որի համար

⁴¹ Ռեյնհարդ Մոհնը (1921-2009 թթ.) եղել է Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի գեներալ, Ռոմենի աֆրիկյան կորպուսի սաներից: Գերեզմարվել է ամերիկացիների կողմից և տեղափոխվել Կանգասի գերիների հավաքակալան: Պատերազմից հետո վերադարձել է Գերմանիա, որտեղ անմիջապես հիմնադրել է հրատարակչատուն և սկսել տպագրել աստվածաբանական, կրոնական գրքեր՝ հետագայում ծնունդ տալով "Bertelsmann" հրատարակչությանը:

⁴² **Serdar Kuru**, *Orhan Pamuk Dosyası, Kuş Yumurtası Üretmek ve Orhan Pamuk*, www.guvercinevi.net, 25.09.2005.

⁴³ **Орхан Памук**, *"Я очень скромный человек"*, www.zn.ua, 25.05.2009.

1979 թ. պարգևատրվել է «Միլլիյեթ» թերթի սահմանած վեպի մրցանակով (թրք.՝ *Milliyet Yayınları Roman Yarışması*)⁴⁴:

1982 թ. «Մթություն և լույս» նովելը հրատարակվել է արդեն «Ջևդեթ բեյը և նրա որդիները» (թրք.՝ *Cevdet Bey ve Oğulları*) անունով: Այն համարվում է Փամուքի առաջին վեպը⁴⁵: Վերջինս պատմություն է ստամբուլյան ընտանիքի երեք սերունդների մասին՝ փոքրիկ խանութի տիրոջ, Աբդուլ Համիդի կյանքի վերջին տարիների և առաջին մուսուլման առևտրականներ Ջևդեթ բեյի և նրա որդիների մասին՝ դարասկզբից մինչև ներկա օրերը, որի միջոցով պատկերվում է նաև Թուրքիայի Հանրապետության մասնավոր կյանքը:

Վեպը 1983 թ. արժանացել է «Օրհան Քեմալի անվան վեպի մրցանակ»-ին (թրք.՝ *Orhan Kemal Roman Ödülü*)⁴⁶:

1983 թ. հրատարակել է իր երկրորդ «Լռության տուն» (թրք.՝ *Sessiz Ev*) վեպը⁴⁸, որն անմիջապես գրավել է ընթերցողների ուշադրությունը: Վեպի գործողությունները կատարվում են 1980-ականներին, երբ երկիրը կանգնած էր քաղաքացիական հեղափոխության շեմին: Մի ընտանիքի պատմություն, որի հինգ՝ տարբեր խառնվածքի ներկայացուցիչները որոշում են այցելել իրենց մանկության տուն՝ վերհիշելու երջանիկ անցյալը, քննարկելու երկրի ներկան՝ վախով դիտարկելով անորոշ ապագան:

Վեպը 1984 թ. արժանացել է «Մադարալը վեպի մրցանակ»-ին (թրք.՝ *Madaralı Roman Ödülü*)⁴⁹, իսկ ֆրանսերեն թարգմանությունը (ֆրս.՝ *La Maison du Silence*, 1988) վաստակել է 1991 թ. «Եվրոպական հայտնություն

⁴⁴ 1974-1977, 1979 և 1990 թթ. անցկացված վեպի մրցանակ, որին մասնակցել են սիրողական և պրոֆեսիոնալ թուրք գրողները՝ չհրատարակված իրենց ստեղծագործություններով (*Awards and Honors*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 10.08.2016):

⁴⁵ **Orhan Pamuk**, *Cevdet Bey ve Oğulları*, İstanbul, İletişim Yay., 1982.

⁴⁶ Օրհան Քեմալի մահից երկու տարի անց՝ 1972 թ. սահմանվել է «Օրհան Քեմալի անվան վեպի մրցանակը», որը կարճ ժամանակամիջոցում Թուրքիայում դարձել է վիպագրության ասպարեզում ամենահեղինակավոր գրական մրցանակներից մեկը, եթե ոչ առաջինը: Այն տրվում է ամեն տարի հունիսի 2-ին՝ գրողի մահվան օրը (**Ռուբեն Մելքոնյան**, *Թուրքական գրականության պատմություն (XX դարի 20-ական թթ. - XXI դարի սկիզբ)*, Բուհական դասագիրք, Երևան, ՎՄՎ-պրինտ, 2017, էջ 81):

⁴⁷ **Orhan Pamuk**, *Biography*, <http://www.realitycafe.blogspot.com>, 27.08. 2005.

⁴⁸ **Orhan Pamuk**, *Sessiz Ev*, İstanbul, 1 Basım, Can Yay., 1983.

⁴⁹ Մրցանակի հիմնադիրներն են Ֆիքրեթ Մադարալը իր կնոջ հետ: Տրվում է ամեն տարի նախորդ տարում լույս տեսած վեպերից մեկին: Առաջին անգամ մրցանակը հանձնվել է 1974 թ. իսկ վերջինը՝ 1989 թ.:

մրցանակ»-ը (ֆրս.՝ *Prix de la Découverte Européenne*⁵⁰), 2013 թ. անգլերեն թարգմանությունը (2012 թ.) ներառվել է «Տղամարդ» ասիական գրական մրցանակի (անգլ.՝ *"Man" Asian Literary Prize*)՝ «Ասիացի գրող» (անգլ.՝ *Asian Booker*) կարճ ցանկում⁵²:

1985 թ. տպագրել է իր «Մպիտակ ամրոց» (թրք.՝ *Beyaz Kale*) վեպը⁵³: Այն ընթերցողին տեղափոխում է 17-րդ դարի պատմական իրադարձությունների միջավայր՝ Վենետիկից Նեապոլ նավարկող նավ, որը գրոհի է ենթարկվում թուրքական ծովահեն նավատորմի կողմից: Ստեղծագործության սյուժեի հիմքում ընկած է վենետիկցի ստրուկի և օսմանցի Հոջայի բարեկամության և համակեցության պատմությունը⁵⁴:

Թարգմանվել և հրատարակվել է բազմաթիվ լեզուներով՝ բերելով հնչեղություն Օրհան Փամուք անվանը թե՛ երկրի ներսում, թե՛ արտերկրում: Փամուքի վեպերից առաջինն է, որ թարգմանվել է օտար լեզվով՝ անգլերեն (թրգմ.՝ Վիկտորիա Հոլբրուկ, Նյու Յորք) և 1990 թ. արժանացել է Անգլիայում «Անկախ օտարալեզու գրական մրցանակի» (անգլ.՝ *Independent Foreign Fiction Prize*⁵⁵)⁵⁶:

1990 թ. հրատարակել է «Սև գիրք» (թրք.՝ *Kara Kitap*) վեպը⁵⁷, որը ներկայացնում է Ստամբուլի Նիշանթաշը թաղամասում Շեհրիբալի կոչվող

⁵⁰ Եվրոպական միջազգային գրական մրցանակ, որը հիմնադրվել է 2005 թ. Ստրասբուրգում: Տրվում է եվրոպական առաջատար գրողներին՝ անկախ նրանց գրական ժանրից:

⁵¹ **Nazan Haydari and Mujdat Pakkan**, *Orhan Pamuk's Biography*, www.opamuk.net, 20.07.2005.

⁵² Մրցանակը տրվում է լավագույն նովելի համար ասիացի գրողին, որի ստեղծագործությունները գրվել կամ թարգմանվել են անգլերեն և հրատարակվել 2007-2012 թթ. (*Թուրք գրող Օրհան Փամուկի «Լոռության տուն» վեպը առաջադրվել է «Asian Booker» մրցանակին*, 10.01.2013, <http://www.tert.am/am/news/2013/01/10/orhan-pamuk/671070>, 05.06.2017):

⁵³ **Orhan Pamuk**, *Beyaz Kale*, İstanbul, İletişim Yay., 1985.

⁵⁴ Տե՛ս վեպի մասին մանրամասն **Անի Ավետիսյան** [= **Անի Ժ. Ավետիսյան**], *Օրհան Փամուքի «Մպիտակ ամրոց»-ը*, Բնօրրան, Հանդես Հայրենակցական Միությունների Խորհրդի, թիվ 1-4 (17-20), Երևան, 2007, էջ 231-236:

⁵⁵ Բրիտանական գրական մրցանակ (1990-2015 թթ.), որը հիմնադրել է "The Independent" թերթը, անգլերեն թարգմանված գրական ստեղծագործությունների համար: Մրցանակը շնորհվել է հեղինակին և թարգմանչին: Մրցանակային ֆոնդը կազմել է 5000 եվրո:

⁵⁶ **Maureen Freely**, *Talking Turkey*, Interviews and Reviews, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/interviews.aspx>, 04.11.2016.

⁵⁷ **Orhan Pamuk**, *Kara Kitap*, İstanbul, İletişim Yay., 1990, 476 s..

տանն ապրող ավանդապահ մի ընտանիքի զավակների՝ երկու եղբայրների (Մելիհի և եղբոր) ժառանգների՝ Ջելալի, Գալիփի, Ռույայի պատմությունը: Մի առավոտ անհետանում են Գալիփի եղբայրը՝ Ջելալը և կինը՝ Ռույան: Վեպի հիմքում ընկած է Գալիփի փնտրտուքը, որոնումները, անդադար հնչող հարցադրումներն ու եզրակացությունները, որոնց միջոցով ընթերցողն իր համար սկսում է բացահայտել Ստամբուլ քաղաքը և ընդհանրապես մարդուն⁵⁸:

Վեպը թարգմանվել է բազմաթիվ լեզուներով՝ ռուսերեն, իսպաներեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, անգլերեն: Գրքի ֆրանսերեն թարգմանությունը 1995 թ. Ֆրանսիայում ստացել է «Ֆրանսիական մշակույթի մրցանակ»-ը (ֆրս.՝ *Prix France Culture*⁵⁹): Վեպը Թուրքիայի Հանրապետությունում և ԱՄՆ-ում վաճառվել է 200,000 օրինակով⁶¹:

«Սև գիրք»-ը դարձել է նաև ֆիլմի ոգեշնչման աղբյուր. 1991 թ. Փամուքը «Սև գիրք» վեպի «Սուր զիջերվա սիրտ պատմություններ» (թրք.՝ *Karlı Gecenin Aşk Hikâyeleri*) անունը կրող գլխի հիման վրա կինոռեժիսոր Օմեր Քալուրի համար գրել է «Քողարկված դեմք» (թրք.՝ *Gizli Yüz*) ֆիլմի սցենարը⁶²:

Սցենարը 1991 թ. Անթալիայում կազմակերպված «Ոսկե նարինջ» միջազգային կինոփառատոնին (թրք.՝ *Uluslararası Antalya Film Festivali*)⁶³

⁵⁸ Տե՛ս վեպի մասին **Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան]**, *Օրհան Փամուքը և իր «Սև գիրքը»*, Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, IV, Երևան, Ասողիկ հրատ., 2006, էջ 166-183, նաև **Գևորգ Սահակյան**, *Հետմոդեռնիստական առանձնահատկությունների դրսևորումը Օրհան Փամուքի «Սև գիրք» վեպում*, Արևելագիտության հարցեր, VIII, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2014, էջ 229-236:

⁵⁹ Մրցանակը հիմնադրել են 2006 թ. "France Culture" ռադիոկայանի ասոցիացիան և "Télérama" ամսագիրը: Մրցանակը հանդիսանում է 1979 թ. հիմնադրված "France Culture" մրցանակի հետևորդը:

⁶⁰ *Biography, Awards and Honors*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 04.02.2009.

⁶¹ **Օրհան Փամուք**, *"Я очень скромный человек"*, www.zn.ua, 25.05.2009.

⁶² **Orhan Pamuk**, *Öteki Renkler*, s. 142.

⁶³ Հիմնադրվել է 1950-ականներին, սակայն անցկացվել է 1964 թ. աշնանից: Ներկայումս այն անցկացվում է Անթալիայի քաղաքային մունիցիպալիտետի, Անթալիայի մշակույթի և արվեստի ֆոնդի, "Cam Piramit" ընկերության աջակցությամբ: Հավատարմագրված է Կինոպրոդյուսերների միավորման միջազգային ֆեդերացիայի կողմից: Մինչև 2005 թ. կոչվել է Անթալիայի «Ոսկե նարինջ» կինոփառատոն, 2005-2015 թթ.՝ Անթալիայի միջազգային «Ոսկե նարինջ»

արժանացել է մրցանակի «Լավագույն ֆիլմի սցենար» անվանակարգում⁶⁴, իսկ արդեն 1992 թ. ֆիլմի սցենարը նույն խորագրով հրատարակվել է որպես գիրք⁶⁵:

Հետագայում Փամուքը կրկին վերադարձել է «Սև գրքին» և հրատարակել է գրքեր, որոնք առնչվել են «Սև գիրք» վեպի հետ:

2013 թ. լույս է տեսել «Սև գրքի գաղտնիքները, Օրհան Փամուքի գրվածքներն ու նկարները» (թրք.՝ *Kara Kitap'ın Sırları, Orhan Pamuk'un Yazı ve Resimleri*) խորագրով գիրքը⁶⁶, որտեղ անդրադարձել է ընդհանրապես վեպ գրելու, սկսելու և զարգացնելու ընթացքին, քննարկել է վեպի ունեցած ազդեցությունը գրողի երևակայության, կյանքի և ուրիշների գաղափարների վրա, ինչպես նաև մեկնաբանել է «Սև գիրք» վեպի բովանդակության հետ կապված հարցեր՝ օգտագործելով սևագրությունները և հարցազրույցներից հատվածները, նոթատետրերում արված նշումները, լուսանկարները և այլն⁶⁷:

Իսկ արդեն 2015 թ. վեպի լույս ընծայման 25-ամյակի առիթով ընթերցասեր հասարակությանն է ներկայացվել վեպի հոբելյանական՝ «Սև գիրք, 25 տարեկան» (թրք.՝ *Kara Kitap, 25 yaşında*)⁶⁸ վերնագրով հրատարակումը: Գրքում առաջին անգամ տեղ են գտել վեպի ձեռագիր օրինակներից էջեր և փոքրիկ հատվածներ⁶⁹:

1994 թ. հրատարակել է իր «Նոր կյանք» (թրք.՝ *Yeni Hayat*) վեպը⁶⁹, որը կառուցվածքով և սյուժետային առանցքով նման է նախորդ՝ «Սև գիրք» վեպին: Վեպի հերոսները երիտասարդ ուսանողներ են, որոնք խորհրդավոր գրքի ազդեցությամբ ճանապարհ են ընկնում իրականությունը բացահայտելու, գրքի մույթ գաղտնիքները փնտրելու: Եվ ահա այս փնտրտուքի ճանապարհին հերոսները հանդիպում են փորձությունների:

կինոփառատոն, իսկ 2015 թ. նշանավոր միջազգային կինոփառատոնների օրինակով անվանումից հանվել է «Ոսկե նարինջ» արտահայտությունը:

⁶⁴ *Awards and Honors*, Orhan Pamuk Site, <http://www.orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 17.08.2016.

⁶⁵ **Orhan Pamuk**, *Gizli Yüz*, İstanbul, Can Yay., 1992.

⁶⁶ **Orhan Pamuk**, *Kara Kitap'ın Sırları, Orhan Pamuk'un Yazı ve Resimleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2013, 128 s..

⁶⁷ *The Secrets of the Black Book*, Books, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=106&lng=eng>, 04.08.2016.

⁶⁸ **Orhan Pamuk**, *Kara Kitap, 25 yaşında*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2015, 502 s..

⁶⁹ *Black Book-25th Anniversary Special Edition*, Books, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=109&lng=eng>, 04.08.2016.

⁶⁹ **Orhan Pamuk**, *Yeni Hayat*, İstanbul, İletişim Yay., 1994.

Սյուժեն ընթերցողին տանում է իրական աշխարհից դեպի միատիկ աշխարհի և հակառակը:

Թուրքական գրականության ամենաընթերցելի գրքերից է, թարգմանվել է օտար լեզուներով⁷⁰, արժանացել է գրաքննադատների ուշադրությանն ու գնահատականին, համարվել լավագույն «պոստմոդեռնիստական մետաֆիզիկա», «հիպնոսացնող արձակ», «Բորխեսյան կոնտրաստային համեմատություն»⁷¹: Միայն Թուրքիայում վաճառվել է 200,000 օրինակով⁷²:

1998 թ. տպագրել է «**Իմ անունը Կարմիր է**» (թրք.՝ *Benim Adım Kırmızı*) պատմա-իմաստասիրական վեպը⁷³, որը նրան ճանաչում է բերել Արևմուտքում⁷⁴: Վեպի հիմնական թեման Արևմուտքն է, որը սպառնում է Սուլթան Մուրադ 3-րդի (1574-1595 թթ.) ժամանակներից սկսած որպես պարսկական մանրանկարչության մի ճյուղ հանդիսացող օսմանյան մանրանկարչական արվեստին: Բովանդակությունը արևելյան ավանդական և եվրոպական նորարարական սկզբունքները կրող երկու արվեստագետների պայքարն է՝ ավանդականի և եվրոպական կերպարվեստի ավանդույթները կիրառողի միջև: Բաղկացած է 59 գլխից, որոնք ներկայացնում են 12 հերոսների, այդ թվում՝ երկու սպանվածների և մարդասպանի իրական կյանքի և երևակայական միջավայրի վերաբերյալ պատմություն-պատկերացումները:

2001 թ. հրատարակվելով մի շարք լեզուներով արտերկրներում՝ վեպը ընդունվել է որպես տարվա «Լավագույն օտար գիրք» (*The Observer*)⁷⁵: 2002 թ. արժանացել է երկու մրցանակի՝ «Լավագույն տարօրինակ գիրք» (ֆրս.՝ *Prix du Meilleur Livre Étrange*)⁷⁶ և «Գրինցանե Կավուրի մրցանակ» (իտլ.

⁷⁰ Վեպի անգլերեն տարբերակը հրատարակվել է հայտնի ամերիկյան "Farrar, Straus & Giroux" ընկերության կողմից 50,000 օրինակով (**Fernanda Eberstadt**, *The Best Seller of Byzantium*, Orhan Pamuk Site, Interviews and Reviews, <http://orhanpamuk.net/popuppage.aspx?id=27&lng=eng>, 03.11.2016):

⁷¹ Նույն տեղում:

⁷² Նույն տեղում:

⁷³ **Orhan Pamuk**, *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul, İletişim Yay., 1998.

⁷⁴ **Robert Cottrell**, *To Have and Have Not*, Interviews and Reviews, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/interviews.aspx>, <http://orhanpamuk.net/popuppage.aspx?id=25&lng=eng>, 04.11.2016.

⁷⁵ **Orhan Pamuk**, *Kar*, İstanbul, İletişim Yay., 2002, s. 430.

⁷⁶ Ֆրանսիական գրական մրցանակ, որը հիմնադրվել է 1948 թ.: Այն ամեն տարի շնորհվում է երկու անվանակարգում՝ ֆրանսերեն թարգմանված նովել և էսսե:

*Premio Grinzane Cavour*⁷⁷: Բսկ 2003 թ. Իռլանդիայում ստացել է միջազգային «IMPAC»⁷⁹ դուրլինյան գրական մրցանակը⁸⁰: 2014 թ. վեպը թարգմանվել է նաև հայերեն⁸¹:

Վեպի հիման վրա ներկայացում է բեմադրվել Սարանոյի (Բոսնիա և Հերցեգովինա) պետական թատրոնում, որի պրեմիերան, ըստ «Hurriyet Daily News»-ի հաղորդած տվյալների, նախապես պլանավորված է եղել 2010 թ. սեպտեմբերի 17-ին⁸²:

1998 թ. Փամուքը ընթերցողներին է հանձնել «Այլ գույներ» (թրք.՝ *Öteki Renkler*) ինքնակենսագրական բնույթի գիրքը (էսսե), որի հրատարակման համար Փամուքից պահանջվել է քսան տարվա աշխատանք: Այն եղել է Փամուքի մտահղացումը՝ ստեղծել իր դիմանկարը էսսեի, գրվածքների, դասախոսությունների և վեպերի մասին տարբեր տարիներին գրված նյութերի միջոցով:

Գիրքն ընդհանրապես ամփոփում է հեղինակի կյանքը, մանկության հուշերը, երիտասարդ տարիներից ի վեր ամսագրերում, թերթերում հրապարակված լրատվական նյութերն ու քննադատական հոդվածները, զեկույցները, անցյալի, ճանապարհորդությունների ժամանակ արված նշագրումները, հետահայաց նետելով իր վեպերին՝ բերել դրանց ստեղծման պատմությունները և այլ մանրամասնություններ, պատմել է հին քաղաք-ներկայիս Ստամբուլի, Բոսֆորի, կիևոյի, իր սիրած գրողների, նրանց

⁷⁷ Իտալական և միջազգային գրական մրցանակ (քաղաք Գրինցանե Կավուր), որը 1982 թ. սկսած տրվում է մի քանի անվանակարգով՝ երիտասարդ գրողի ստեղծագործություն, էսսե, գիրք, որը խորհուրդ է տրվում կարդալ և այլն: 2009 թ. դադարեցվել է մրցանակի գործունեությունը:

⁷⁸ *Biography, Awards and Honors*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 04.02.2009.

⁷⁹ IMPAC-ը աշխարհում հայտնի ամերիկյան կազմակերպություն է, որի ղեկավարն է դոկտոր Ջեյմս Իրվինը: Նա 1996 թ. սահմանել է այս մրցանակը: Մրցանակը տրվում է ամեն տարի վաստակաշատ գրողի: Մրցանակակիրներին որոշում են աշխարհի խոշոր գրադարանները: Մրցանակային ֆոնդը կազմում է 100,000 եվրո:

⁸⁰ *Орхан Памук-Лауреат IMPAC*, www.7news.ru, 22.01.2006.

⁸¹ **Օրհան Փամուք**, *Բմ անունը Կարմիր է*, թարգմանությունը Արփի Աթաբեկյանի, Երևան, Անտարես, 2014 թ., 496 էջ:

⁸² Բեմադրության ռեժիսորն է Մարտին Կոսովսկին: Ներկայացման մեջ խաղալու համար ներգրավված են դերասաններ Բոսնիայից և Հերցեգովինայից, Մակեդոնիայից, Չեռնոգորիայից, Սլովենիայից, Իտալիայից, Թուրքիայից (*Սարանոյի պետական թատրոնը մտադիր է բեմադրել Օրհան Փամուքի «Բմ անունը Կարմիր է» վեպը*, 11 օգոստոս 2010, <http://www.panarmenian.net/arm/news/52086>, 20.07.2016):

գրքերի, նկարների և այլնի մասին, ընդգրկել է նաև վաղ տարիքում գրած «Պատուհանից նայել» (թրք.՝ *Pencereden bakmak*) պատմվածքը, որտեղ պատկերված է Օրհան Փամուքի ընտանեկան կյանքից մի փոքրիկ դրվագ՝ մանկության տարիները, եղբոր և իր հարաբերությունները, առօրյա կյանքը, հոր հեռանալը տնից, ինչպես նաև տարբեր մրցանակների հանձնման արարողության ժամանակ արված իր ամբողջական կամ հատվածաբար, կրճատումներով ելույթները⁸³:

2002 թ. հրատարակել է «Չյուն» (թրք.՝ *Kar*) քաղաքական վեպը⁸⁴, որը հայտնի է դարձել և՛ երկրում (վաճառվել է 140,000 օրինակ)⁸⁵, և՛ նրա սահմաններից դուրս: Վեպի բուն պատմությունը սկսվում է, երբ գլխավոր հերոս Կան (Քերիմ Ալաքուշօղլու)՝ Գերմանիայից մոր մահվան լուրը ստանալուն պես գալիս է Ստամբուլ, ապա մեկնում Կարս՝ որպես թերթի լրագրող գրելու քաղաքապետի ընտրությունների և գլխաշորով մահմեդական կանանց միջավայրում կատարվող ինքնասպանությունների մասին: Հանդիպում է նաև իր երիտասարդ տարիների սիրուն՝ Իփեթին: Վեպի ընթացքում Կան անդադար մտածում էր սիրեցյալի հետ կյանքը կապելու և Ֆրանկֆուրտ վերադառնալու մասին, սակայն այդ ընթացքում ներքաշվում է զինվորական հեղաշրջման մեջ և ձեռնունայն վերադառնում է Գերմանիա, որտեղ տարիներ անց սպանվում է⁸⁶:

Գիրքը կարճ ժամանակամիջոցում թարգմանվել է երկու տասնյակ լեզուներով, ինչպես և հայերեն⁸⁷: Վեպը գրավել է իր տեղը գրական աշխարհի 10 «գնայուն գրքերի» (անգլ.՝ *bestseller*) ցուցակում⁸⁸: 2004 թ. ստեղծագործության անգլերեն թարգմանությունը նրան հռչակ է բերել

⁸³ Orhan Pamuk, *Öteki Renkler*, ss. 21-41.

⁸⁴ Orhan Pamuk, *Kar*, İstanbul, İletişim Yay., 2002, 429 s..

⁸⁵ Robert Cottrell, *To Have and Have Not, Interviews and Reviews*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/popuppage.aspx?id=25&lng=eng>, 04.11.2016.

⁸⁶ Տե՛ս վեպի մասին թեմատիկ հրատարակումներ Անի Ավետիսյան [= Անի Ժ. Ավետիսյան], *Պատմական Կարս քաղաքը Օրհան Փամուքի «Չյուն» վեպում*, Հայոց Ցեղասպանություն-100 ճանաչումից՝ հատուցում, Միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2016 թ., էջ 709-718; նաև Գևորգ Սահակյան, *Քաղաքական իսլամի խորհրդանիշի պոստմոդերնիստական արծարծումը Օրհան Փամուքի «Չյուն» վեպում*, Արևելագիտության հարցեր (Գիտական հոդվածների պարբերական ժողովածու), XI, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2016, էջ 188-195:

⁸⁷ Օրհան Փամուք, *Չյունը*, թարգմանությունը Հակոբ Սողոմոնյանի, Երևան, Համազգային հայ կրթական և մշակութային միություն, 2009, 408էջ:

⁸⁸ *Мир зачитывается Орханом Памуком*, Архив: Новости, 26 октября 2006 года, четверг, www.pravda.kursknet.ru, 26.10.2006.

Արևմուտքում⁸⁹: «New York Times»-ը այն համարել է «10 լավագույն գրքերից մեկը»⁹⁰: 2005 թ. վեպի ֆրանսերեն թարգմանությունն արժանացել է ֆրանսիական «Մեդիչի» մրցանակին (ֆրս.՝ *Prix Médicis Etranger*)⁹¹՝ «Ֆրանսերեն թարգմանված լավագույն արտասահմանյան վեպ» անվանակարգում⁹²:

2014 թ. դեկտեմբերին վեպի առաջին հրատարակությունը Նյու Յորքում «Christie's» աճուրդի տան կազմակերպած «Առաջին հրատարակություններ, երկրորդ մտքեր» աճուրդի ընթացքում վաճառվել է 13,000 դոլար արժողությամբ⁹³:

Վեպը Փամուքի ներկայությամբ բեմականացվել է Գերմանիայում (Ֆրեյբուրգի քաղաքային թատրոն)⁹⁴, ապա 2009 թ.՝ Ստամբուլում (Հալդուն Թաների անվան թատրոն)⁹⁵ և 2017 թ.՝ Ֆրանսիայում⁹⁶:

2003 թ. լույս է ընծայել «Ստամբուլ. Հիշողություններ և քաղաք» (թրք.՝ *İstanbul. Hatıralar ve Şehir*) հերթական ինքնակենսագրական երկը⁹⁷, որը

⁸⁹ Александр Колесников, *Русский турецкий писатель* [Gazeta.Ru, 18.10.2005], 25.10.2007.

⁹⁰ Orhan Pamuk, *Biography*, www.realitycafe.blogsome.com, 27.08.2005.

⁹¹ «Մեդիչի» մրցանակը հիմնադրվել է անցյալ դարի 70-ականներին և յուրաքանչյուր նոյեմբերին շնորհվում է երկու անվանակարգում՝ «Լավագույն ֆրանսիական վեպ» և «Ֆրանսերեն թարգմանված լավագույն արտասահմանյան վեպ»:

⁹² Волков Валерий, *Опубликован первый список премии Медици*, www.reshe.to.ru, 12.10.2005.

⁹³ Աճուրդը կազմակերպվել է 1922 թ. հիմնադրված "PEN American Centre" միջազգային կազմակերպությանն աջակցելու նպատակով: Գործում է Նյու Յորքում, նպատակն է սատարել գրողներին և պաշտպանել ազատ արտահայտվելու իրավունքը: Ինչպես հաղորդում է "Hurriyet Daily News"-ը. «Գրառումներում հեղինակները պատմել են իրենց գրքի նպատակի կամ այն գրելու ընթացքի մասին կամ կիսել են իրենց զգացմունքները»: Օրհան Փամուքը պարզապես նախընտրել է Կարսի երկու պատկեր նկարել, որոնք ներառվել են ԱՄՆ-ում վեպի առաջին հրատարակության մեջ (*Փամուկի «Չյունը» աճուրդում վաճառվել է 13 հազ. դոլարով*, 4 դեկտեմբեր 2014, <http://www.civilnet.am/news/2014/12/04/orhan-pamuk-christies-auction-snow-sold/253852>, 05.08.2017):

⁹⁴ Theatre Freiburg Put on Scene Orhan Pamuk's "Snow" at the Presence of the Author, www.orhanpamuk.net/news.aspx?id=18&lng=eng, 20. 10. 2015.

⁹⁵ Orhan Pamuk'un "Kar" adlı romanından uyarlanan "Kar" (Schnee) oyununu İstanbul'da sahneledi. Oyun bu akşam tekrarlanacak, <http://www.trt.net.tr>, 04.03.2009.

⁹⁶ Pamuk's Stage Adaptation of Snow by Blandine Savetier is on the Tour in France, News, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/news.aspx>, 05.06.2017.

⁹⁷ Orhan Pamuk, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2003.

նվիրել է հորը՝ Գյունդուզ Փամուքի (1925-2002 թթ.) հիշատակին: Այն բովանդակում է ծննդավայր քաղաքի վերաբերյալ երիտասարդ տարիների հուշերը, մտորումները: Գրքում ընդգրկվել են նաև քաղաքի լուսանկարները, որոնք հեղինակի անձնական, օտար և տեղի լուսանկարիչների (մեծ մասը պատկանում է պոլսահայ լուսանկարիչ Արա Գյուլերին, որը «հիշողությունների արխիվ»-ին է հանձնել 1950-ականներից մինչև ներկա օրերի ստամբուլյան կյանքն ու առհասարակ քաղաքը, որոշները Աբդուլլահյան եղբայրների արխիվից են) հավաքածուների մասն են կազմել: Այս առիթով Փամուքը ընդգծել է՝ «Իմ բոլոր գրքերը կապված են Ստամբուլի հետ: Ծնվել և ապրել եմ իմ կյանքն այս քաղաքում: Եվ մարդիկ, ում ես գիտեմ և նկարագրում եմ իմ գրքերում, նույնպես ծնունդով Ստամբուլից են: Դրա համար չկա ոչ մի զարմանալի բան, որ ես մի օր որոշեցի հավաքել քաղաքի հիշողությունները մեկ գրքի մեջ, որտեղ պատմում էի Ստամբուլի կարոտի, տխրության մասին, որ կար 50-60-ականներին ...: Այժմ Ստամբուլն այդ նույն հանգիստ և աղքատ քաղաքը չէ, որ իմ մանկության տարիներին էր, այն վառ, գունագեղ, հարուստ, աղմկոտ, խցանումներով լի քաղաք է»⁹⁸:

2015 թ. Փամուքը տասներկու տարի անց, որպես հիշյալ գործի հարստացված տարբերակ, հրատարակել է **«Պատկերազարդ Ստամբուլ»** (թրք.՝ *Resimli İstanbul*) խորագրով գիրքը⁹⁹: Այն հեքիաթային Ստամբուլ քաղաքի 450 մեծարժեք սև և սպիտակ լուսանկարների մի ժողովածու է՝ լուսանկարների, որոնց հեղինակներն են պոլսահայ Արա Գյուլերը, ֆրանսիացի Հենրի Քարթեր Բրեսսոնը, հույն Սամանջը եղբայրները, մի մասն էլ վերցված են շրջիկ եվրոպացի լուսանկարիչներից, տեղական թերթերի հրապարակումներից, ընտանեկան չիրապարակված հավաքածուներից¹⁰⁰:

Փամուքը 2007 թ. տպագրել է **«Հայրիկիս ճամպուրկը»** (թրք.՝ *Babamın Bavulu*) հերթական գիրքը¹⁰¹, որտեղ ընդգրկվել են տարբեր ժամանակներում մրցանակների շնորհման ժամանակ Փամուքի ընթերցած երեք բանախոսությունները: Գրքի հիմնական նյութը Գրականության Նոբելյան մրցանակը ստանալիս «Հայրիկիս ճամպուրկը» ելույթն է, որտեղ

⁹⁸ **Анатолий Стародубец, Орхан Памук: Чувство грусти перевозжу в ощущение счастья,** Из досье "Эхо планеты", www.Day.az, 25.12.2009.

⁹⁹ **Orhan Pamuk, Resimli İstanbul, Hatıralar ve Şehir,** İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2015:

¹⁰⁰ *Illustrated İstanbul*, Books, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=110&lng=eng>, 08. 08. 2016:

¹⁰¹ **Orhan Pamuk, Babamın Bavulu,** İstanbul, İletişim Yay., 2007.

անդրադարձել է իր 32 տարվա գրական գործունեությանն ու կյանքին: Հաջորդ երկուսը՝ 2006 թ. ապրիլին «Համաշխարհային գրականություն» ամսագրի շնորհած «Փութերբաու մրցանակ»-ը (անգլ.՝ *Puterbaugh Prize*) ստանալիս ընթերցած «Ակնարկներով հեղինակը» ելույթն է, որտեղ խոսել է գրելու հոգեբանության, գրող լինելու կոչման, արկածախնդրությունների մասին և 2005 թ. հոկտեմբերին գերմանական գրաքննադատական միության խաղաղության մրցանակին (անգլ.՝ *Peace Prize of the German Book Trade*)¹⁰² արժանանալիս կարդացած «Կարսում և Ֆրանկֆուրտում» (թրք.՝ *Kars'ta ve Frankfurt'ta*) բանախոսությունն է, որտեղ ներկայացրել է գրողի ինքն իրեն ուրիշի իրավիճակում դնելու կարողությանն ու ուժին և այս ստղանդի պատճառով ի հայտ եկած քաղաքական հետևանքներին:

2008 թ. հրատարակել է «Անմեղության թանգարան» (թրք.՝ *Masumiyet Müzesi*) վեպը¹⁰³: Վեպի գործողությունները կատարվում են Ստամբուլում 70-ականներին և հասնում մինչև մեր ժամանակները: Պատմում է Քեմալի և Ֆուսունի սիրո մասին՝ մարդու հոգևոր աշխարհը թափանցող խորհրդանշաններով և դեպքերով: Այս թեմային զուգահեռ ընթանում են Թուրքիայի Հանրապետության հասարակական և մշակութային կյանքի պատկերները՝ առանձնակի ընդգծելով Ստամբուլի գեղեցկությունը: Վեպը գրելու համար Փամուքից պահանջվել է 10 տարի¹⁰⁴: Նրա ստեղծագործությունների մեջ երկրորդն է իր մեծությամբ, որը գրողը կոչում է «եսասեր, պատվախնդիր գիրք»:

Գրքի շնորհանդեսը տեղի է ունեցել Ստամբուլի գրախանութներից մեկում: Այն անմիջապես արժանացել է թուրք և օտար ընթերցողների ուշադրությանը՝ թարգմանվելով գերմաներեն Գերհարդ Մեյերի (գեր.՝ *Museum Der Unschuld*)¹⁰⁵, իսկ անգլերեն 2009 թ.՝ Էրոզ Գյոքնարի (անգլ.՝ *The Museum of Innocence*)¹⁰⁶, նույն թվականին նաև ռուսերեն՝ Ապոլինարի

¹⁰² Մրցանակի հանձնման արարողությունը տեղի է ունեցել Ֆրանկֆուրտի Փաուլի եկեղեցում: Մրցանակային ֆոնդը կազմում է 25,000 ֆրանկ (*Ophuan Փամուքը Գերմանիայում արժանացել է խաղաղության մրցանակի*, Ազգ. օրաթերթ, թիվ 192 (3358), 25 հոկտեմբեր 2005 թ., էջ Ա, *Orhan Pamuk'a Ödülü Alman Istihbaratı verdirdi*, Aydınlık, 30 Ekim 2005, www.aydinligazete.com, 30.10.2005):

¹⁰³ **Orhan Pamuk**, *Masumiyet Müzesi*, 1 Basım, İstanbul, İletişim Yay., 2008.

¹⁰⁴ **Арте́м Ефимов**, *Сентиментальный музей Орхана Памука*, [Лента.Ру, 28.08.2009], p. 2, www.noblit.ru, 25.11.2014.

¹⁰⁵ *Орхан Памук закончил новый роман*, www.info.ru/tour-news, 03. 05. 2007.

¹⁰⁶ **Hande Gurses**, *Fictional Displacements: An Analysis of Three Texts by Orhan Pamuk (A Thesis submitted in fulfilment of the requirements for the PhD Degree at UCL)*, June 2012, (pdf version), p. 14.

Ավրուտինի կողմից (ռուս.՝ *Музей Невинности*), որին հաջորդել է Փամուքի մեկժամյա դասախոսությունը Մոսկվայի պետական համալսարանի Ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետում¹⁰⁷:

2012 թ. ապրիլի 28-ին Չուքուրջումայում (Ստամբուլի հարևանությամբ) Փամուքը բացել է վեպի անունը կրող գրական թանգարանը¹⁰⁸: Այդ առիթով ընդգծել է. «Որքան գիտեմ, սա աշխարհում առաջին թանգարանն է, որի հիմքում ընկած է վեպը», նաև հավելել, որ «Վեպի և թանգարանի ստեղծման գաղափարը մտքում միաժամանակ են ծագել»¹⁰⁹:

Թանգարանում ցուցադրվում են ոչ խոր անցյալի նմուշներ, ինչպես ընդունված է աշխարհի բազմաթիվ թանգարաններում, այլ մոտ անցյալի առարկաներ, որոնք դեռևս հիշում են շատերը (1950-2000 թթ.)¹¹⁰: 2014 թ. Թալինում (Էստոնիա) Եվրոպական թանգարանային հանձնաժողովը

¹⁰⁷ **Арте́м Ефи́мов**, *Сентиментальный музей Орхана Памука*, [Лента.Ру, 28.08.2009], www.noblit.ru, 25.11.2014.

¹⁰⁸ Ե՛րբ է Փամուքի մտքում ծագել սեփական թանգարան ունենալու գաղափարը: Հրապարակումներից մի քանիսի մեջ նշում է, որ 1982 թ. երեկոյաններից մեկի ժամանակ, երբ ծանոթացել է 1924 թ. Թուրքիայից Ալեքսանդրիա աքսորված, մաքսային թանգարանում աշխատող թագածառնագ Ալի Վասիֆ Էֆենդիի հետ (Մուրադ 5-րդի թոռներից)՝ վերջինս սեղանակիցներին, այդ թվում՝ Փամուքին հայտնել է, որ երազում է վերադառնալ Թուրքիա, բայց պատկերացում չունի, թե ինչով կարող է զբաղվել: Խոսակցության ընթացքում ծագել է միտք, որ արքայազնը կարող է զբոսավար աշխատել թանգարանի վերածված իր մանկության պալատում: Հենց այդ ժամանակ էլ Փամուքը մտորում է, թե ինչպես կլինի, եթե ինքն էլ իր սեփական հուշերի, անձնական կյանքի թանգարանում զբոսավար աշխատի: Փամուքի մոտ ծնվում է «սենտիմենտալ թանգարան» ունենալու մտահղացումը, որտեղ հավաքված պետք է լինեին ամենասովորական, գործածությունից դուրս մնացած առարկաները՝ որպես պայծառ, կարոտալի հիշողության ապացույցներ (**Орхан Памук**, *Текст открытой лекции в МГУ* 28 августа 2009 года [OpenSpace.ru, 03.09.2009]):

¹⁰⁹ Թանգարանում ցուցադրվում են համանուն վեպի 83 գլուխներում հիշատակվող առարկաները: Թանգարանի առաջին հարկում այցելուները կարող են տեսնել վեպի հերոսուհի Ֆուսունի ծխախոտների պատը, իսկ տանիքի տակ պատրաստված սենյակում՝ գլխավոր հերոս Քեմալի անկողինը (*Orhan Pamuk Opened the Museum of Innocence in Istanbul*, News, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/news.aspx?id=26&lng=eng>, 09.08.2016):

¹¹⁰ Նույն տեղում:

թանգարանին շնորհել է «Տարվա եվրոպական թանգարան» մրցանակը (անգլ.՝ *European Museum of the Year Award*)¹¹¹:

Թանգարանի բացմանը հաջորդել է «Անմեղության առարկաներ» (թրք.՝ *Şeylerin Masumiyeti*) վերնագրով թանգարանային ցուցանմուշների ցուցակի հրատարակումը¹¹², որի համար 2014 թ. արժանացել է «Մերի Լինն Քոթզի մրցանակ»-ին (անգլ.՝ *The Mary Lynn Kotz Award*, ԱՄՆ)¹¹³:

Իսկ 2016 թ. հրատարակած «Անմեղության հիշողություններ» (թրք.՝ *Hatıraların Masumiyeti*) գրքում¹¹⁴ Փամուքը վերաշարադրել է «Անմեղության թանգարան» վեպի գլխավոր հերոսների՝ Ֆուսունի և Քեմալի սերը, վեպի կերպարներից՝ Այլայի աչքերով: Փամուքը Այլայի պատմությունը հարստացրել է Գրանտ Ջիի «Անմեղության հիշողություններ» կոչվող ֆիլմի համար գրված սցենարի հատվածներով¹¹⁵, ինչպես և նոր հատվածներ, վեպի վերաբերյալ տված հարցազրույցներ, թանգարան և ֆիլմ: Այն համարվել է կինոգիրք՝ սիրո, Ստամբուլի և հիշողությունների մասին¹¹⁶:

2010 թ. լույս է տեսել «Համայնապատկերից հատվածներ. Կյանք, փողոցներ, գրականություն» (թրք.՝ *Manzaradan Parçalar. Hayat, Sokaklar,*

¹¹¹ *The Museum of Innocence Received the European Museum of the Year Award*, Orhan Pamuk Site, News, <http://orhanpamuk.net/news.aspx?id=35&lng=eng>, 09. 08.2016.

¹¹² **Orhan Pamuk**, *Şeylerin Masumiyeti*, İstanbul, İletişim Yay., 2012.

2012 թ. աշնանը հրատարակվել է ցուցակի անգլերեն տարբերակը (*Biography*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 04.02.2009):

¹¹³ Այս մրցանակը շնորհվում է այն գրքին, որը գրվել է ի պատասխան արվեստի գործի (կամ գործերի) և միաժամանակ ներկայացնում է որևէ ստեղծագործական կամ գիտական աշխատանքի լավագույն օրինակը: Մրցանակը հիմնադրվել է 2013 թ. Վիրջինիայի գրադարանի և կերպարվեստի թանգարանի կողմից, անվանակոչվել է ի պատիվ Մերի Լինն Քոթզի, որը երկար տարիներ եղել է "ARTnews" թերթի խմբագիրը (*Awards and Honors*, Orhan Pamuk Site, <http://www.orhanpamuk.net/prizes.aspx>, 17.08.2016):

¹¹⁴ **Orhan Pamuk**, *Hatıraların Masumiyeti*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2016.

¹¹⁵ Ֆիլմը ցուցադրվել է 2012 թ. մարտի 25-ին Թուրքիայում, այնուհետև Անգլիայում և Եվրոպայի այլ քաղաքներում: Փամուքը դրական է արտահայտվել ֆիլմի մասին և հավելել, որ «Այն միայն «Անմեղության թանգարան» վեպի հիման վրա չէ, այլ վերցված են մտքեր իր մյուս՝ «Սև գիրք», «Ստամբուլ», «Գլխումս խառնաշփոթ» գրքերից (*Hatıraların Masumiyeti: Orhan Pamuk Masumiyet Müzesi*, <https://indigodergisi.com/2016/02/hatıraların-masumiyeti-orhan-pamuk-masumiyet-muzesi/>, 16.08.2016):

¹¹⁶ *Innocence of Memories*, Books, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=112&lng=eng>, 08. 08. 2016.

Edebiyat) էսսեների ժողովածուն¹¹⁷, որտեղ հեղինակն անկեղծորեն պատմում է ամենատարբեր բաների՝ մանկության տարիներից սկսած իր կյանքի և փորձի մասին, անդրադառնում հոր մահվանը, իր քաղաքական մտահոգություններին, թե ինչ է զգացել, երբ ֆուտբոլ է խաղացել կամ վեպեր է գրել, որոնք ընթացքում վերածվել են հեղինակի կողմից վարպետորեն նկարված հսկա համայնապատկերի՝ ընդգրկելով մանրամասնություններ, ինչպես օրինակ՝ ծխախոտի պատրաստումը, մոր պատրաստած պանրով կարկանդակները, մժեղների շարժը ամառային գիշերները, նավերի շարժընթացը Բոսֆորի վրայով և այլն:

Առհասարակ գիրքը ընթեցողին տանում է ճամփորդության երեխայի աչքերով՝ երկրաշարժերի, ճանապարհային պատահարների, կրոնների, հին քաղաքի հրդեհների և ավերումների միջով, մեկ անգամ ևս ապացուցելով, թե ինչքան նոր և հետաքրքիր կարող է լինել աշխարհը, երբ այն տեսանելի է դառնում Փամուքի աչքերով¹¹⁸:

2011 թ. «Նայիվ և զգայուն վիպասանը» (թրք.՝ *Saf ve Düşünceli Romancı*)¹¹⁹ խորագրի ներքո լույս է տեսել Փամուքի Հարվարդի համալսարանում իր ընթերցած Չարլս Նորթոն Էլիոթի վերաբերյալ դասախոսությունների գիրքը՝ զուգահեռ ներկայացնելով իր գրելու արվեստի և վիպասան լինելու՝ 35 տարվա մասնագիտական գաղտնիքները¹²⁰:

2013 թ. հրատարակվել է «Ես ծառ եմ» (թրք.՝ *Ben Bir Ağacım*)¹²¹ փոքրածավալ գիրքը, որտեղ Փամուքը ընդգրկել է իր չորս՝ «Սև գիրք», «Բմ անունը Կարմիր է», «Ջյուն», «Ստամբուլ. Հիշողություններ և քաղաք» վեպերից հատվածներ՝ ավելացումներով, որոնք ընթերցվում են որպես առանձին պատմություններ: Գիրքը կարելի է բնութագրել մեկ նախադասությունով՝ «Օրհան Փամուքը բոլորի համար»:

Գիրքն ունի նաև երկարաշունչ գլուխ՝ Փամուքի այդ տարիներին դեռևս չհրատարակված «Գլխումս խառնաշփոթ» (թրք.՝ *Kafamda Bir Tuhaflik*)

¹¹⁷ **Orhan Pamuk**, *Manzaradan Parçalar*, İstanbul, İletişim Yay., 2010.

¹¹⁸ *Fragments of the Landscape*, Books, [Orhan Pamuk Site](http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=103&lng=eng), <http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=103&lng=eng>, 08.08.2016.

¹¹⁹ **Orhan Pamuk**, *Saf ve Düşünceli Romancı*, İstanbul, İletişim Yay., 2011.

¹²⁰ *The Naive and the Sentimental Novelist has been Released in Turkish*, News, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/news.aspx?id=24&lng=eng>, 08.08.2016.

¹²¹ **Orhan Pamuk**, *Ben Bir Ağacım*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2013, 128 s..

վեպից, որտեղ պատմում է գլխավոր հերոս Մևուդ Քարաթաշի դպրոցական տարիների մասին¹²²:

2014 թ. Փամուքը ընթերցողներին է ներկայացրել արդեն իր իններորդ «Գլխումս խառնաշփոթ» (թրք.՝ *Kafamda Bir Tuhaflik*) վեպը¹²³, որն անմոռանալի սիրո պատմության և ժամանակակից էպիկական ժանրի օրինակ է: Պատմություն է Մևուդի և նրա սիրած աղջկա սիրո մասին: Վեպի գլխավոր հերոս Մևուդ Քարաթաշը փողոցում թուրքական ավանդական *pnqaw*¹²⁴ խմիչքի վաճառական է: Վեպի գործողությունների ժամանակաշրջանը ընդգրկում է 1969-2012 թթ.: Ուրվագծվում է Մևուդի կյանքի չորս փուլերը, որի ընթացքում էլ հերոսի կերպարով ներկայանում է քաղաքը, ժողովուրդը և ընդհանրապես Թուրքիայի Հանրապետությունում կատարվող վերափոխումները: Իսկ այս ընթացքում Մևուդը մշտապես մտորում է իր գլխում կատարվող «խառնաշփոթի» շուրջ, որը նրան առանձնացնում է այլ մարդկանցից¹²⁵:

2015 թ. վեպը երկրում արժանացել է երկու պատվավոր մրցանակների՝ «Այդըն Դոդան հիմնադրամի մրցանակ» (թրք.՝ *Aydın Doğan Vakfı Ödülü*)¹²⁶ և «Էրդալ Օզի գրական մրցանակ» (անգլ.՝ *Erdal Öz Literary Prize*)¹²⁸ և¹²⁹:

¹²² *I am a Tree*, Books, Orhan Pamuk Site,

<http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=107&lng=eng>, 08.08.2016.

¹²³ **Orhan Pamuk**, *Kafamda Bir Tuhaflik*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2014.

¹²⁴ Եգիպտացորենից, ցորենից, ածիկից, գարուց պատրաստված ոչ ալկոհոլային, կաթի նման խմիչք: Այն հայտնի է եղել 8-9-րդ դարերում Միջագետքի ժողովուրդների շրջանում: 10-րդ դարից սկսած ստացել է *pnqaw* անվանումը և տարածվել է նաև Կենտրոնական Ասիայի թուրքական ժողովուրդների մոտ, հետագայում՝ Կովկասում և Բալկաններում, այնուհետև Օսմանյան կայսրության ժամանակաշրջանում: Խմիչքը արգելվել է 16-րդ դարում, քանի որ սկսել են խմիչքի մեջ օփիում ավելացնել: Արդեն 17-րդ դարում Մեհմեդ 4-րդն այն դասել է ալկոհոլային խմիչքների շարքին և փակել է *pnqaw*ի խանութները:

¹²⁵ *Turkish Writer Orhan Pamuk to Release a New Book After Six-Year Break*, <http://www.dailysabah.com/books/2014/12/08/turkish-writer-orhan-pamuk-to-release-a-new-book-after-sixyear-break>, 10.12.2014.

¹²⁶ Մրցանակի հիմնադրման հիմքում ընկած է հետևյալ փիլիսոփայությունը, որ հասարակական և մշակութային որևէ արդյունքի գնահատումը, խրախուսումը բարձրացնում է հասարակության կյանքի որակը: Այդ իսկ պատճառով մրցանակն ամեն տարի հանձնվում է արվեստի, գրականության, գիտության և տարբեր բնագավառներում՝ ազգային, միջազգային հարթակներում գովասանքի արժանացած մարդուն կամ կազմակերպություններին:

2016 թ. հրատարակել է «Կարմիրահեր կինը» (թրք.՝ *Kırmızı Saçlı Kadın*) խորագրով տասներորդ վեպը¹³⁰՝ հողափոր վարպետի և նրա աշակերտի մասին: Վեպ է գաղափարների մասին, որոնք կրում են ֆրանսիական կոնսյան փիլիսոփայության ավանդույթները: Գործողությունները տեղի են ունենում 1980-ականների Ստամբուլում: Վարպետ Մահմուդը և նրա աշակերտ Ջեմը նոր հորեր գտնելու համար օգտագործում են հին մեթոդներ, որն ինքնին խորհրդանշ է հնի և նորի պայքարի, սերունդների՝ հայրերի և զավակների գաղափարների, ավտորիտարիզմի և անհատականության, պետության և ազատության, ընթերցելու և տեսնելու մասին:

Դետեկտիվ ժանրի այս վեպը քննում է իրական պատմություն, որը տեղի է ունեցել երեսուն տարի առաջ Ստամբուլի մոտակայքում: Սպանության հետաքննությունը կատարվում է գրական քաղաքակրթությունների հիմքով՝ համադրելով երկու հիմնարար Արևելքի և Արևմուտքի առասպելները՝ Սոֆոկլեսի «Էդիպ Արքան» (որպես հայրասպանության պատմության օրինակ) և Ֆիրդուսիի «Ռուսթամ և

¹²⁷ 2015 թ. ապրիլի 16-ին Այդըն Դոդան հիմնադրամի հանձնախումբը 19-րդ մցանակը հանձնել է Օրհան Փամուքին հետևյալ ձևակերպմամբ. «Արևելք և Արևմուտք բնեռները վարպետորեն համախմբելու կարողության և աշխարհին թուրքական վեպը ներկայացնելու համար»: Հանձնաժողովը միաձայն, փակ քվեարկությամբ ընտրել է Փամուքին՝ «գրականության լավագույն վարպետին» գնահատականով: Մրցանակային ֆոնդը կազմել է 50,000 թուրքական լիրա (*Aydin Doğan Award presented to Orhan Pamuk*, Daily News, Leading News Source For Turkey and the Region, <http://www.hurriyetdailynews.com/aydin-dogan-award-presented-to-orhan-pamuk.aspx?pageID=238&nid=81201>, 17.08.2016):

¹²⁸ Էրդալ Օզը եղել է «Ջան» (թրք.՝ *Can*) հրատարակչատան հիմնադիրը (1981 թ.): Մահացել է 2006 թ.: Նրա մահից հետո՝ 2008 թ., Օզի ընտանիքը հիմնադրել է նրա անունով այս գրական մրցանակը: Մրցանակը հանձնվում է վերջին երեք տարիների ընթացքում աշխատանք հրատարակած գրողին: 2015 թ. սեպտեմբերի 15-ին մրցանակի պատմության մեջ արդեն 8-րդը հանձնվել է Օրհան Փամուքին: Մրցանակային ֆոնդը կազմել է 15,000 թուրքական լիրա: Փամուքն իր ողջույնի խոսքում ասել է. «Իմ և Էրդալ Օզի ընկերությունը 40 տարվա պատմություն ունի, 1983-1994 թթ. եղել է իմ հրատարակիչը, ընկերն ու խմբագիրը: Ես Օզից բավական շատ բան եմ սովորել՝ աշխատասիրություն, ուշադրություն, մտքի կայունություն (*Orhan Pamuk Receives Erdal Öz Literary Prize in Istanbul*, Daily News, Leading News Source for Turkey and the Region, <http://www.hurriyetdailynews.com/orhan-pamuk-receives-erdal-oz-literary-prize-in-istanbul.aspx?pageID=238&nID=88583&NewsCatID=386>, 17.08.2016):

¹²⁹ *Biography*, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/biography.aspx>, 08.08.2016.

¹³⁰ **Orhan Pamuk**, *Kırmızı Saçlı Kadın*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2016.

Զոհրապ» պատմությունը (որպես մանկասպանության պատմության օրինակ)¹³¹:

2016 թ. թարգմանել է սերբերեն «Geopoetika» Փամուքի պաշտոնական հրատարակիչը¹³², իսկ 2017 թ.՝ անգլերեն (անգլ.՝ *The Red-Haired Woman*): Վեպի իտալերեն թարգմանությունը՝ «*La donna dai capelli rossi*» հրատարակել է Էյնաուդին (անգլ.՝ *Einaudi*) 2016 թ. դեկտեմբեր ամսին, որն էլ 2017 թ. օգոստոսի 12-ին Իտալիայում ներկայացվել է «Լամպեդուսա գրական մրցանակ»-ին (անգլ.՝ *Lampedusa Literary Prize*)¹³³: Բնագիր լեզվից հայերենի թարգմանությունը հրատարակվել է 2017 թ.¹³⁴:

2021 թ. մարտ ամսին Փամուքը հրատարակում է «**Ժանտախտի գիշերները**» (թրք.՝ *Veba Geceleri*) վերնագրով պատմական վեպը¹³⁵, որի մասին մտածել է շուրջ 35 տարի, բայց ստեղծագործաբար աշխատել 5 տարի: Նախքան ամբողջական վեպի հրատարակումը՝ Փամուքը 2020 թ. ստեղծագործությունից մի գլուխ հրատարակել է թուրքական «*Gazete Duvar*» ինտերնետային թերթում:

Վեպի գործողությունների վայրն է Օսմանյան կայսրության 29-րդ նահանգի Մինգեր կղզին՝ 1901 թ., երբ կղզում բռնկված է եղել ժանտախտի երրորդ համաճարակը: Սուլթան Աբդուլհամիդը համաճարակը կանգնեցնելու նպատակով կղզի է ուղարկում Առողջապահության գլխավոր տեսուչ, քիմիկոս Բոնկովսկի փաշային, իսկ հետո երիտասարդ և հաջողակ բժիշկ Նուրիին:

Վեպում պատկերվում են համաճարակի, համաճարակով պայմանավորված արգելքներին դիմակայելու, ավանդույթների և մահվան վախի դեմ պայքարելու կարողությամբ օժտված երեք սիրո պատմություններ՝ երիտասարդ բժշկի և պալատում բանտարկյալի կյանքով ապրող Մուրադ 5-րդի դստեր՝ Փաքիզե Սուլթանի, կղզում ապրող երիտասարդ և ազգայնական օսմանցի սպա, ավագ հարյուրապետ Քամիլի ու նրան սիրահարված Զեյնեփի, նաև նահանգապետ Սամի փաշայի և

¹³¹ *The Red-Haired Woman*, Books, Orhan Pamuk Site,

<http://orhanpamuk.net/book.aspx?id=111&lng=eng>, 08.08.2016.

¹³² *Orhan Pamuk receives "Milovan Vidaković" Award*, 21.12.2016,

<http://novisad2021.rs/en/orhan-pamuk-receives-milovan-vidakovic-award>, 23.02.2017.

¹³³ *"The Red-Haired Woman" Awarded with Lampedusa Prize in Italy*,

News, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/news.aspx>, 07.08.2017.

¹³⁴ **Օրհան Փամուք**, *Գարմախեր կիներ*, թարգմանեց **Արփի Աթաբեկյանը**, Երևան, Անտարես հրատ., 2017, 272 էջ:

¹³⁵ **Orhan Pamuk**, *Veba Geceleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2021, 544 s..

գեղեցկուհի Մարիկայի: Այսինքն, իրականում վեպը միաժամանակ իրենից ներկայացնում է քաղաքական և սիրային հետաքրքրաշարժ մի վեպ¹³⁶:

Եզրակացություն

Օրհան Փամուքը լինելով հանրապետական գաղափարներ կրող ընտանիքի զավակ, մշտապես զգացել և տեսել է իր ծայրահեղ կախվածությունն արևմտյան բանականությունից, որի ներկայությունը տեսանելի է նաև գործերում:

Այսպիսով, Օրհան Փամուքը հեղինակ է աշխարհի ընթերցասեր հասարակությանը դեռևս հայտնի 11 վեպերի և բազմազան թեմաներով գրված հոդված-գրույցների, կենսագրական և փոքրածավալ ստեղծագործությունների:

Եվ ժամանակակից թուրքական գրականության ամենավիճահարույց, ամենակարդացվող և գնայուն գրքերի այս ամբողջությունը Օրհան Փամուքին բերել է հռչակ և լայն ճանաչում տեղի և արտասահմանյան գրական աշխարհներում՝ թարգմանվելով աշխարհի առայժմ 60 լեզուներով և տարածվելով մոտավորապես 11 միլիոն օրինակով:

Օրհան Փամուքի աշխարհաստարած հաջողության գաղտնիքը պայմանավորվում է հատկապես նրա վարած երկակի «Մշակութային քաղաքականությամբ», ստեղծագործությունների պոլիէթնային և գաղափարական ուղղվածությամբ, որտեղ արտացոլվում են իսլամական և քրիստոնեական մշակույթներում գոյություն ունեցող հարցադրումները, նաև երկու աշխարհների՝ Արևմուտքի և Արևելքի փոխներթափանցումների, միմյանց մոտեցնելու ճանապարհների որոնումները, ավանդույթի և նորարարության մրցակցությամբ, որի ժամանակ միավորվում-հանգուցվում են արևելյան պատմվածքի ավանդույթները արևմտյան մոդեռնիզմի էլեմենտների հետ և ի վերջո ստեղծվում են «ինտելեկտուալ, սրամիտ և նրբագեղ» ոճով «հիանալի գեղեցկությամբ» աշխատանքներ:

Ամբողջացնելով հանդերձ մեր հոդվածը, պետք է նկատենք, որ Օրհան Փամուքի կենսագրությունը և ստեղծագործությունների մատենագիտությունը հարստանալու և լրացվելու է նորանոր տեղեկություններով, քանի որ գրողն ապրում և ստեղծագործում է մեր օրերում, որի համար գրելն ապրելակերպ է, այլ աշխարհներում լինելու մշտական ցանկություն և իրականությունից հեռանալու հանգրվան:

¹³⁶ *Orhan Pamuk yeni romanı ‘Veba Geceleri’ hakkında ilk kez kitaplık dergisine konuştu,* <http://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/orhan-pamuk-tan-tarihi-bir-roman-veba-geceleri-/10669>, 29.12.2021.

Օգտագործված գրականություն

1. Ալին Օզինյան, *Ով է Օրհան Փամուքը. Ընտանիքը, ընկերները, անհաջողությունները*, Առաջին մաս, 30. 12. 2005 թ., <http://www.alinozinian.wordpress.com>, 25. 07. 2016:
2. Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան], *Օրհան Փամուքը և իր «Մե գիրքը»*, Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, IV, Երևան, Ասողիկ հրատ., 2006, էջ 166-183:
3. Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան], *Օրհան Փամուքի «Սպիտակ ամրոց»-ը*, Բնօրրան, Հանդես Հայրենակցական Միությունների Խորհրդի, թիվ 1-4 (17-20), Երևան, 2007, էջ 231-236:
4. Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան], *Օրհան Փամուքի «Թուրքիայում 30,000 քուրդ է սպանուել, 1 միլիոն էլ հայ» արտայայտության յարուցած փոթորիկը*, Հայկազեան հայագիտական հանդես, հտ. ԼԵ, Պէյրուք, 2015, էջ 803-818:
5. Անի Ավետիսյան [=Անի Ժ. Ավետիսյան], *Պատմական Կարս քաղաքը Օրհան Փամուքի «Ջուն» վեպում*, Հայոց Ցեղասպանություն-100 Ճանաչումից՝ հատուցում, Միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2016 թ., էջ 709-718:
6. Արվեստագետի արտահայտվելու ազատությունը նաև մեր ազատությունն է, Ազգ. օրաթերթ, թիվ 16, Հավելված մշակույթ, (թարգմանությունը՝ Հակոբ Ծուլիկյանի), 28.10.2006:
7. Ստամբուլի ճակատագիրն իմ ճակատագիրն է, Խոստովանում է վիպասան Օրհան Փամուքը, Ազգ. օրաթերթ, 23. 04. 2005:
8. Փամուկի ուղով, [Փամուքի հարցազրույցը ռուս լրագրող Գլեբ Շուլպակովի հետ], Երևանի համալսարան, ԵՊՀ պաշտոնաթերթ, ամսաթերթ, հ. 1, մարտ 2007:
9. Օրհան Փամուքը Գերմանիայում արժանացել է խաղաղության մրցանակի, Ազգ. օրաթերթ, թիվ 192 (3358), 25 հոկտեմբեր 2005:
10. Թուրք հայտնի գրող Օրհան Փամուկը Պրահայում. «Գրում եմ, որպեսզի երջանիկ լինեմ», 19 ապրիլի, 2013, <http://orer.eu/hy/>, 10.11.2016:
11. Թուրք գրող Օրհան Փամուկի «Լռության տուն» վեպը առաջադրվել է «Asian Booker» մրցանակին, 10.01.2013, <http://www.tert.am/am/news/2013/01/10/orhan-pamuk/671070>, 05.06.2017:

12. Սարակոյի պետական թատրոնը մտադիր է բեմադրել Օրհան Փամուքի «Իմ անունը Կարմիր է» վեպը, 11 օգոստոս 2010, <http://www.panarmenian.net/arm/news/52086>, 20.07.2016:
13. Օրհան Փամուք, «Ես ինձ ավելի արհեստավոր եմ զգում, քան՝ արվեստագետ», «SPIEGEL»-ի հարցազրույցը Օրհան Փամուքի հետ, (անգլ. թարգմ.՝ Դվին Գալստյան), <http://lit-bridge.com>, 20.07.2016:
14. Փամուքի «Ձյունը» աճուրդում վաճառվել է 13 հազ. դոլարով, 4 դեկտեմբեր 2014, <http://www.civilnet.am/news/2014/12/04/orhan-pamuk-christies-auction-snow-sold/253852>, 05.08.2017:
15. Алексей Золотницкий, Орхан Памук: “Я пишу ради красоты”, www.naviny.by/rubrics/culture, 12. 10.2006.
16. Александр Колесников, Русский турецкий писатель [Gazeta.Ru, 18.10.2005], 25.10.2007.
17. Анатолий Стародубец, Орхан Памук: Чувство грусти перевозжу в ощущение счастья, Из досье "Эхо планеты", www.Day.az, 25.12.2009.
18. Артем Ефимов, Сентиментальный музей Орхана Памука, [Лента.Ру, 28.08.2009], www.noblit.ru, 25.11.2014.
19. Борис Дубин, Вступление, Орхан Памук, Черная книга, www.lib.votkinsk.net, 21.01.2006.
20. Волков Валерий, Опубликован первый список премии Медичи, www.reshto.ru, 12.10.2005:
21. Орхан Памук, Другие цвета, Перевод: Аполлинария Сергеевна Аврутина, Амфора; Санкт Петербург, 2008.
22. Орхан Памук-Лауреат IMPAC, www.7news.ru, 22.01.2006.
23. Орхан Памук, "Я очень скромный человек", www.zn.ua, 25.05.2009.
24. Орхан Памук закончил новый роман, www.info.ru/tour-news, 03. 05. 2007.
25. Орхан Памук, Текст открытой лекции в МГУ 28 августа 2009 года [OpenSpace.ru, 03.09.2009].
26. Aydın Doğan Award presented to Orhan Pamuk, Daily News, Leading News Source For Turkey and the Region, <http://www.hurriyetdailynews.com/aydin-dogan-award-presented-to-orhan-pamuk.aspx?pageID=238&nid=81201>, 17.08.2016.
27. Hande Gurses, Fictional Displacements: An Analysis of Three Texts by Orhan Pamuk (A Thesis submitted in fulfilment of the requirements for the PhD Degree at UCL), June 2012, (pdf version).
28. Isaac Chotiner, "I Don't Write My Books to Explain My Country to Others", http://www.slate.com/articles/news_and_politics/interrogation, 21.08.2017.

29. **Maureen Freely**, Talking Turkey, Interviews and Reviews, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/interviews.aspx>, 04.11.2016.
30. **Nazan Haydari and Mujdat Pakkan**, Orhan Pamuk's Biography, www.opamuk.com, 30.06.2005.
31. **Orhan Pamuk**, Istanbul Memories and the City, (Translated from the Turkish by Maureen Freely), Vintage International Vintage Books A Division of Random House, New York, 2006.
32. **Orhan Pamuk**, Biography, <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=2665>, 29.07.2016.
33. **Orhan Pamuk Site** (Biography, Books, Awards and Honors, News, Interviews and Reviews), [Orhan Pamuk Official Web Site](http://OrhanPamukOfficialWebSite), 04.08.2016.
34. **Orhan Pamuk Receives Erdal Öz Literary Prize in Istanbul**, Daily News, Leading News Source for Turkey and the Region, <http://www.hurriyetdailynews.com/orhan-pamuk-receives-erdal-oz-literary-prize-in-istanbul.aspx?pageID=238&nID=88583&NewsCatID=386>, 17.08.2016.
35. **Orhan Pamuk Receives "Milovan Vidaković" Award**, 21.12.2016, <http://novisad2021.rs/en/orhan-pamuk-receives-milovan-vidakovic-award>, 23.02.2017.
36. **Pamuk Believed to be in Exile in US**, The Guardian, <https://www.theguardian.com/books/2007/feb/14/nobelprize.awardsandprizes>, 14.02.2007.
37. **Robert Cottrell**, To Have and Have Not, Interviews and Reviews, Orhan Pamuk Site, <http://orhanpamuk.net/interviews.aspx>, <http://orhanpamuk.net/popuppage.aspx?id=25&lng=eng>, 04.11.2016.
38. **Orhan Pamuk**, Öteki Renkler, Seçme Yazılar ve Bir Hikâye, İstanbul, İletişim Yay., 1999.
39. **Orhan Pamuk**, Kar, İstanbul, İletişim Yay., 2002.
40. **Hatıraların Masumiyeti**: Orhan Pamuk Masumiyet Müzesi, <https://indigodergisi.com/2016/02/hatiralarin-masumiyeti-orhan-pamuk-masumiyet-muzesi/>, 16.08.2016.
41. **Orhan Pamuk'un "Kar" adlı romanından uyarlanan "Kar" (Schnee) oyununu İstanbul'da sahneledi**. Oyun bu akşam tekrarlanacak, <http://www.trt.net.tr>, 04.03.2009.
42. **Orhan Pamuk'a Ödülü Alman İstihbaratı verdirdi**, Aydınlık, 30 Ekim 2005, www.aydinligazete.com, 30.10.2005.
43. **Orhan Pamuk yeni romanı 'Veba Geceleri' hakkında ilk kez kitaplık dergisine konuştu**,

<http://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/orhan-pamuk-tan-tarihi-bir-roman-veba-geceleri-/10669>, 29.12.2021.

44. **Serdar Kuru**, Orhan Pamuk Dosyası, Kuş Yumurtası Üretmek ve Orhan Pamuk, www.guvercinevi.net, 25.09.2005.

Ани Ж. Аветисян

Жизнь и творчества Орхана Памука

Заключение

Ключевые слова и выражения: Орхан Памук, турецкая литература, роман, турецкий роман, Джевдет-бей и его сыновья, Дом тишины, Белый замок, Черная книга, Новая жизнь, Меня зовут Красный, Снег, Музей невинности, Мои странные мысли, Рыжеволосая женщина, Ночи Чумы.

Орхан Памук, будучи сыном семьи с республиканскими идеями, всегда чувствовал и видел свою крайнюю зависимость от Западного интеллекта, присутствие которого также заметно в его работах.

Так, Орхан Памук является автором 11 романов и статей-бесед, биографических и небольших произведений, написанных на различные темы, которые до сих пор известны мировой читающей публике.

И этот набор самых противоречивых, читаемых и пользующихся спросом книг современной турецкой литературы принес Орхану Памуку известность в местном и зарубежном литературном мире, будучи переведенным на 60 языков и распространенным тиражом примерно в 11 миллионов экземпляров.

Секрет всемирного успеха Орхана Памука обусловлен, в частности, его двойной «Культурной политикой», сюжетной и идеологической направленностью произведений, в которых отражаются вопросы существующие в исламской и христианской культурах, а также взаимопроникновение двух миров-Запада и Востока, поиском путей сближения друг с другом, конкуренцией традиций и инноваций, во время которой традиции восточного повествования соединяются с элементами западного модернизма и, наконец, создаются произведения “чудесной красоты” в “интеллектуальном, остроумном и изящном” стиле.

Завершая нашу статью, отметим, что биография и библиография произведений Орхана Памука будет обогащаться и наполняться новой информацией, ведь писатель живет и творит в наши дни, для которого писательство – это образ жизни, постоянное стремление быть в других мирах и убежище от реальности.

The life and writings of Orhan Pamuk

Conclusion

Key words and expressions: Orhan Pamuk, Turkish Literature, Novel, Turkish Novel, Cevdet Bey and His Sons, The Silent House, The White Castle, The Black Book, New Life, My Name is Red, Snow, Museum of Innocence, A Strangeness in My Mind, The Red-Haired Woman, Nights of Plague.

Orhan Pamuk, being a son of a family with republican ideas, has always felt and seen his strong dependence on Western intelligence, the expression of which is also visible in his works.

Thus, Orhan Pamuk is the author of 11 novels and articles-conversations, biographical and small-scale works written on various topics, which are still known to the world's reading-society.

And this set of the most controversial, most read and bestselling books of modern Turkish literature has brought Orhan Pamuk the fame and wide recognition in the local and foreign literary worlds, being translated into 60 languages and distributed in approximately 11 million copies.

The secret of Orhan Pamuk's worldwide success is determined especially by his dual "Cultural Politics", the plot and ideological direction of his works, which reflect the questions existing in Islamic and Christian cultures, as well as the interpenetrations of the two worlds: the West and East, the search for ways to bring each other closer together, with a competition of tradition and innovation, in which the traditions of Eastern storytelling are combined with elements of Western modernism, ultimately creating works of "exquisite beauty" in an "intellectual, witty and elegant" style.

While completing our article, we should note that the biography and bibliography of Orhan Pamuk's works will be enriched with new information, because the writer lives and creates in our days, for whom writing is a way of life, a constant desire to be in other worlds, and a refuge from reality.

Խմբագրություն է ուղարկվել 29.12.2022թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 01.14.2023թ.

Տպագրության է հանձնարարվել 13.03.2023թ.